

KERKBEHEER

In deze uitgave:

- Hoofdbestuur en afdelingsdelegaties spraken over dienstbaarheid aan de gemeenten
- Het laatste deel van het verslag van de actie Kerkbalans 2012 dat door de RPG is uitgebracht.
- Regiobijeenkomsten die dit najaar in Utrecht en Zeeland werden gehouden.
- Toelichting van de heer G.L. Westerveld over nut en noodzaak van "een huis van de Kerk".

VERENIGING VOOR

KERKRENTMEESTERLIJK

BEHEER IN DE PKN

van hoogevest architecten

Bureau voor Architectuur en Restauratie
Bureau voor Consultancy
Bureau voor Architectuurhistorie Kariatiden

nieuwbouw
restauratie
onderhoud
herinrichting
herbestemming

Westsingel 9
3811 BA Amersfoort
033 4631705 | bureau@vanhoogevest.nl
www.vanhoogevest.nl | www.bouwenophistorie.nl

KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL

vdheugel.orgelbouw@wxs.nl <http://vandenheugel-orgelbouw.nl>

Amstelwijckweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40

SLOOFF - ORGELBOUW
www.sloofforgelbouw.nl

Luijtenstraat 17
2941 CE Lekkerkerk

Tel.: 0180—68 15 62
e-mail: info@sloofforgelbouw.nl

Nieuwbouw
Restauratie
Stemmen en
Onderhoud

De kracht in vellen offset.

 Roto Smeets

Roto Smeets GrafiServices

Een bedrijf dat vecht voor
de successen van zijn klanten.
Of het nu gaat om vellen offset,
pre-media, nabewerking,
pre-distributie of distributie...
Superstrong, sharp, safe & fast.

GrafiServices

T 030 - 282 28 22
T 040 - 250 50 00
www.rsgrafiservices.nl

Cantor gaat volledig op de digitale toer...met de best verstaanbare kerkgeluidsinstallaties

Wij zijn genomineerd door Nederlandse kerkbesturen en rentmeesters van de grootste kerken als vakbedrijf..

Volledige besturing vanaf een laptop, Ipad en een speciale kosterregeling die gemonteerd kan worden in bijvoorbeeld de kosterbank voor noodzakelijke inregelingen

Instelbare presets zoals:

1. voorgangers met zachte stem,
2. voorgangers met harde stem,
3. volle kerk,
4. halfvolle kerk,
5. etc. etc.

Maar bovenal sterk verminderde galmwerking van de kerkzaal door exclusieve digitale geluidsruilen die ter plaatse gevoed worden uit het lichtnet zonder extra versterkers.

24 uurs service
overal in Nederland

Onze kennis van zaken
zetten we feilloos om in adviezen
voor de meest geschikte apparatuur
en het beste geluid ook in úw kerk!!!

Dialog Church Sound

☎ 040 – 2420840

🌐 www.cantorsound.nl

Bolognalaan 6

✉ 040 – 2426125

✉ info@cantorsound.nl

5632 RL Eindhoven

Dialog Church Sound ... van het goede het beste!

Leiderdorp Scheppingskerk

Een **goede verstaanbaarheid** in de kerk is niet altijd eenvoudig te realiseren. Door een veelheid aan akoestische factoren is het nodig een professionele en ervaren partner in te schakelen.

Schaapsound is dé leverancier op het gebied van kerkgeluids-installaties, projectie en videoapparatuur en moderne oplossingen voor de kerktelefoon.

Niet alleen door jarenlange ervaring in honderden kerken, maar ook door ons specialisme in het zelf ontwikkelen van hoogwaardige, innovatieve producten. **Zo kunnen we optimaal inspelen op uw specifieke situatie.**

Ridderkerk: Kaartenmakerstraat 18, 2984 CB; Tel. 0180 41 46 00 Zwolle: Baileystraat 2a, 8013 RV; Tel. 038 785 19 77
www.schaapsound.nl info@schaapsound.nl

Efficiënt betalen? SKG!

Gemeenten en kerken die behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winstoogmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer.

Want ons motto is: Geld van de kerk voor de kerk!

www.skggouda.nl

Gespecialiseerd in **restauratie** en **onderhoud** van uw **kerkgebouw**

Kijk voor referenties en meer info op www.denhoed.nl

■ RESTAURATIE ■ ONDERHOUD ■ NIEUWBOUW

dekkerdrukwerken

hortensiastraat 10, 8903 JN leeuwarden
telefoon: (058) 233 00 00 www.dekkerdrukwerken.nl
u kunt nu ook via onze website bestellen, zie "webdrukkerij"

VOORDELIGE COLLECTEBONNEN

1,00	1,25	1,50	2,00	2,50	5,00
1,00	COLLECTEBONNEN				5,00

Nabben
klokkenservice

Velhorstweide 18
5709 MJ Helmond
Tel: +31 (0)6 55330003
web: www.klokkenservice.nl
e-mail: info@klokkenservice.nl

PARTNER VOOR UW:
LUIDKLOKKEN   WIJZERPLATEN
TORENUURWERKEN   KLOKKENSPELEN
VERGULDWERKEN   ONDERHOUD EN ADVIES

Betrokken en Betrouwbaar

Verstegen accountants en adviseurs is een landelijk opererende organisatie voor meer dan 100 kerkelijke instellingen. Ons kantoor is deels voortgekomen uit de Nederlandse Hervormde Kerk en beschikt over specifieke deskundigheid op uw terrein.

cijfers zijn overal

U MOET ER BLIND
OP KUNNEN VERTROUWEN

De specialist voor kerkelijke instellingen verzorgt voor U

Controle of beoordeling van de jaarrekening

Financiële administratie

Traktement- en salarisadministraties

Advies inzake Juridische en Fiscale vraagstukken

Noordendijk 189
Postbus 574
3300 AN Dordrecht
T. (078) 648 15 55

info@verstegenaccountants.nl
www.verstegenaccountants.nl

VERSTEGEN
accountants en adviseurs

KERKBEHEER

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Piershil, voorzitter
 Drs. C. de Raadt, Bodegraven, vice-voorzitter
 H. Jonkvorst, Woudenberg, secretaris
 W.G. Roseboom, Nieuwegein, 2e secretaris-penningmeester
 Ing. D.J. van Cuilenburg AA/MA, Leiden, penningmeester
 mevr. E.J. Steensma-Dijk, Buitenpost, lid
 M.G.R. Barendrecht, Maassluis, lid
 Prof. ir. M.J.L. Tiernego, Breda, lid
 ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid.

Ereleden

D.G. Bijl, Th.L. van Hazel en drs. G. van Soest

Redactie

W.G. Roseboom, voorzitter, J.C. Riemersma, H.L. Roth en R.M. Belder, eindredacteur

Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
 E-mail: info@kerkrentmeester.nl;
 Tel. 078 - 639 36 66, fax. 078 - 631 59 49
 Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van de VKB: 1 t/m 5 abonnementen € 22,- per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen € 20,- per abonnement en 11 en meer abonnementen € 18,- per abonnement.
 Abonnementsprijs voor niet-leden € 25,- per abonnement.
 Deze prijzen zijn exclusief 6 pct. BTW.
 ISSN 1568-8712

Vormgeving

Grafisch Bureau DUS BV, Rotterdam

Druk

Roto Smeets Grafiservices

Oplage

7.000 ex.
 © decemberber 2012

Foto omslag

Grote kerk van de hervormde gemeente te Rotterdam.

INHOUD

Beleidsplan dienstenorganisatie: een startpunt	407
VKB en Kerk: Samen dienstbaar aan gemeenten	409
Kalender voor kerkrentmeesters	411
Prijzen draaginsignes 2013	411
Verslag RPG Kerkbalans 2012 (slot)	412
Voorlichtingsboekje "Ruimte"	413
Kerk krijgt "Huis van de Kerk"	414
Met Kerkbalans het jaar rond	414
Nieuws uit de provincies	415, 430
Abonnementstarieven "Kerkbeheer" 2013	415
De orgelbank	417
Uitgave oorlogsgeschiedenis Rauwerderhem	417
De ontwikkelingen rondom de kerkmuzikale praktijk (1)	418
Let op spooknota's	419
Nut en noodzaak van "een huis van de Kerk"	420
Procedures bij kerksluitingen	423
Ontmoetingskerk Wilnis 100 jaar	424
Grote of Sint Maartenskerk 'multifunctioneel juweel' voor Epe	425
Nieuwsbrief SBKG Overijssel-Flevoland	427
Warm lopen voor energiezuinig stoken in een monumentaal kerkgebouw	428
Eindpresentatie Landmerken in Hornhuizen	429
De VKB van A tot Z	433
Het werk van het LRP-team	434
Sluiting van 8 kerken in 's-Gravenhage	435
"Oren van steen" ode aan Nederlands monument	436
Hervormde gemeente Een 100 jaar	436
Iedere gemeente eigen e-mailadres	436
Meditatie	437
Onderscheidingen van de VKB	438

Beleidsplan dienstenorganisatie: een startpunt

“Met Hart en Ziel” is de titel van het beleidsplan 2013-2016 voor de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland. Een beleidsplan waarvan de accenten in lijn zijn met de in 2011 door de kerk vastgestelde visienota “De hartslag van het Leven”. De onderlinge samenhang ligt voor de hand. Het beleidsplan voor de Dienstenorganisatie moet antwoord geven op de vragen: “Hoe ondersteunen wij de Protestantse Kerk in de door haar gekozen richting? Hoe kunnen wij de gemeenten van dienst zijn op die terreinen waar dat nodig is?”

Het beleidsplan blijft een plan op hoofdlijnen. De grote lijnen zijn uitgezet en verdere uitwerking krijgt vorm in bedrijfsplannen van de afdelingen en in programma's van de Dienstenorganisatie. In november jl. heeft de generale synode het beleidsplan voor de Dienstenorganisatie behandeld en met algemene stemmen aanvaard. De plannen kunnen dus verder ter hand worden genomen.

Een beleidsplan komt niet uit de lucht vallen. Een omgevingsverkenning en een evaluatie van het voorgaande beleidsplan zijn ingrediënten om de nieuwe koers uit te stippelen. In de omgevingsverkenning treffen we onder meer bekende zaken aan als verdere krimp die zich uit in een bestendige daling van het ledental van de Protestantse Kerk. Anderzijds is er groeipotentie doordat veel mensen op zoek zijn naar zingeving en er openheid is voor spiritualiteit.

We leven in een netwerk samenleving. Verder kampt de kerk met economische tegenwind en een zich terugtrekkende overheid. Dat heeft consequenties voor de ondersteuning van kerk en gemeenten. Krimp vraagt om een gerichtheid op de essentie van gemeente-zijn. Niet alle kerkgebouwen zullen kunnen worden behouden. Een deel van de gemeenten zal niet meer in staat zijn om aan alle kerkordelijke voorschriften te voldoen.

Uit de evaluatie van het beleidsplan 2009-2012 komen zaken naar voren die kunnen worden doorgetrokken naar het nieuwe beleidsplan. Om enkele punten uit de evaluatie te noemen: De constatering dat adviesvragen van gemeenten complexer worden, stelt andere eisen aan de aanpak van het advieswerk. Minder generalisten, meer inzet van experts in teamverband. Voorts is er potentie voor verdere groei van het Missionaire Werk en van het onderdeel Kerkgroei. Ook het concept waarbij de Dienstenorganisatie personeel uitleent aan gemeenten, werkt.

Inhoudelijk zal de Dienstenorganisatie zich in de periode

2013-2016 op drie beleidsthema's concentreren: Stimuleren van nieuwe vormen van kerk-zijn, ontzorgen van gemeenten en Kerk in Actie als bondgenoot. In “Kerkbeheer” van november staat een gesprek met de algemeen directeur van de Dienstenorganisatie, de heer H. Feenstra, waarin de beleidsthema's verder worden uitgediept. Dat hoeven we hier niet te herhalen.

Wel willen we nog kort stil staan bij het vraagstuk van de kerkgebouwen. Dat vraagstuk is niet gering en zal in de komende jaren de nodige aandacht vragen van kerk en gemeenten. In het beleidsplan valt het oprichten van een stichting voor kerkgebouwen onder het beleidsthema “Ontzorgen van gemeenten”. In de gedachtevorming speelt het aspect “Uitgaven voor de gebouwen in relatie tot de totale uitgaven voor het gemeentelieven” een cruciale rol. De uitgaven voor het kerkgebouw kunnen dan ten koste gaan van het pastoraat en het gemeentelieven. Verder kan het ontbreken aan bestuurlijke kennis en ervaring om (historische) kerkgebouwen te beheren en te exploiteren.

Vanuit de VKB onderkennen we de meerwaarde van het stichten van een landelijke organisatie door de kerk waar het gaat om zaken als bundeling van deskundigheid, mogelijkheden voor lobby. Het vinden van een bestemming voor de kerkgebouwen zal echter minder vaak landelijk effectief zijn, maar vaker regionaal of zelfs lokaal. Gemeenten met deskundigheid terzijde staan kan vaak ook met bestaande regionale structuren. Denk daarbij aan het al eerder genoemde “klavertje vier” met de afdelingen van de VKB, de Stichtingen Behoud Kerkelijke Gebouwen, de RCBB's en de gemeenteadviseurs Kerkbeheer.

Het aspect kansen voor het kerkgebouw dient meer aandacht te krijgen. De praktijk is nu vaak een kerkgebouw met uiterst beperkte openingstijden. Meer nadruk op missionair en diaconaal present zijn, moet ook mogelijkheden bieden voor de kerkgebouwen. Het is belangrijk dat de Godslamp plaatselijk brandend wordt gehouden, om het met de woorden van ds. W. Beekman tijdens ons meest recente jaarcongres uit te drukken. Mogelijk een wat romantisch standpunt midden in de harde realiteit, maar: moed verloren is al verloren. Ook hier geldt dat de plannen met het beleidsplan niet zijn afgerond, maar een startpunt vormen.

Tenslotte wens ik u veel sterkte toe bij de arbeid die u ten dienste van uw kerkelijke gemeente verricht en ik wens u voorts gezegende Kerstdagen en een voorspoedig 2013 toe.

COLLECTIEVE ZORGVERZEKERING

Ontvang 10% korting op de basiszekering
én 10% korting op aanvullende verzekeringen.

De VKB biedt samen met Marsh en Mercer een ruim pakket aan collectieve verzekeringen aan VKB-leden. Naast schadeverzekeringen, zoals aansprakelijkheid, ongevallen en rechtsbijstand, is nu ook een aantrekkelijke collectieve zorgverzekering beschikbaar.

Deze collectiviteit is er niet alleen voor predikanten, kosters en andere medewerkers van gemeenten maar ook voor vrijwilligers en personen die werkzaam zijn bij (regionale) organen die verbonden zijn aan de Protestantse kerk in Nederland.

Als de verzekering wordt afgesloten bij Turien & Co ontvangt de verzekerde 10% korting op zowel de basisverzekering als de aanvullende verzekeringen! Daarnaast is het met 'Mijn Online Polismap' heel eenvoudig om online wijzigingen in te voeren, declaraties in te dienen en voorwaarden en dekkingsoverzichten te downloaden.

VERZEKERING AFSLUITEN?

Ga naar www.vkb-verzekeringen.nl om de verzekering eenvoudig online af te sluiten. Onder het kopje 'Zorgverzekering' staat alle benodigde informatie en het online aanvraagformulier.

VKB en Kerk: Samen dienstbaar aan gemeenten

R.M. Belder

Het hoofdbestuur van de VKB heeft meestal tweemaal per jaar een bespreking met vertegenwoordigers van de afdelingsbesturen. Deze bespreking is erg zinvol omdat de meeste afdelingen vrij frequent contacten met de colleges van kerkrentmeesters hebben. Dat gebeurt meestal in het voorjaar op een jaarvergadering van de afdeling waar vaak een actueel thema besproken wordt en in de regiobijeenkomsten die in het najaar worden belegd en waarbij allerlei uiteenlopende kerkrentmeesterlijke zaken aan de orde komen.

De afdelingen van de VKB, ook wel een het hart van de VKB genoemd, weten wat er in de plaatselijke gemeenten leeft en geven dit door aan het hoofdbestuur dat er vervolgens beleidsmatig mee omgaat. Voorts worden op deze halfjaarlijkse bijeenkomsten ook de zaken besproken en toegelicht waarmee het hoofdbestuur bezig is en waarvan het noodzakelijk is dat kerkrentmeesters hiervan op de hoogte worden gesteld. Dat was ook het geval op zaterdag 5 oktober jl. toen deze halfjaarlijkse bijeenkomst in "De Aker" in Putten plaatsvond.

Klavertje 4-model in de afdelingen

Een vast agendapunt is altijd een rondje afdelingen, waarbij iedere afdelingsdelegatie in de gelegenheid wordt gesteld iets te zeggen over de afgelopen en komende activiteiten. In "Kerkbeheer" wordt daarvan regelmatig verslag gedaan. In de edities van september en oktober van dit jaar is een overzicht van de regiobijeenkomsten voor dit najaar gegeven.

Wat tijdens de behandeling van dit agendapunt opviel, was dat vele malen het woord RCBB (Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken) genoemd werd. De vertegenwoordiger van de afdeling Gelderland sprak zijn waardering uit voor het feit dat hij vernam dat de Kerk besloten heeft om het steunpunt Zuid Oost te Angerlo te handhaven. Het werk van de gemeenteadviseur kerkbeheer, die nauwe contacten met het RCBB onderhoudt, is van grote betekenis voor de kerkrentmeesters. Steeds meer afdelingsbesturen gaan er toe over om het RCBB bij hun werk te betrekken, zodat het ook naar de kerkrentmeesters toe duidelijk wordt dat VKB en Kerk in het belang van de gemeenten nauw gaan samenwerken.

Naast de aanwezigheid van het RCBB met vaak de gemeenteadviseur kerkbeheer, is ook de SBKG (Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen) op de bijeenkomsten van de afdelingen vertegenwoordigd. Daarmee is een begin gemaakt met het door het hoofdbestuur van de VKB

bepleite model "Klavertje vier" (zie hierna) dat door de voorzitter van de VKB, mr. Peter A. de Lange, in het kader van de versterking van de rol van de provinciale afdelingen is voorgesteld.

Toeziën en advies aan gemeenten

Het RCBB heeft tot taak toe te zien op de zorg voor de vermogensrechtelijke aangelegenheden van onder andere de gemeenten. Dat toezien moet beschouwd worden als een advies aan de kerkenraad en het college van kerkrentmeesters over het beleid dat in de plaatselijke gemeenten wordt gevoerd. Volgens de kerkorde heeft het RCBB, ook weer gezien vanuit het belang dat de kerkelijke gemeente daarbij heeft, daarin een duidelijk omschreven taak. Om dat 'toezien' (een lichte vorm van toezicht) te kunnen uitoefenen moet het RCBB over enkele instrumenten van die gemeente beschikken. Dat betreft o.m. het gemeentelijk beleidsplan, de begroting en de jaarrekening. De begroting en de jaarrekening dienen jaarlijks resp. op 15 december en 15 juni door de kerkenraad aan het RCBB te worden voorgelegd.

Tijdens de bijeenkomst van 5 oktober jl. werd duidelijk dat het RCBB van Gelderland in 11 pct. van de gemeenten nooit een begroting van een gemeente onder ogen krijgt. Deze gemeenten lopen grote risico's. Zij missen niet alleen de deskundige visie en het advies van het RCBB over het te voeren gemeentelijk beleid, maar lopen bovendien het risico dat zij hun ANBI-status, namelijk dat de kerkelijke gemeente als een Algemeen Nut Beogende Instelling wordt aangemerkt, kwijt raken met als gevolg dat giften van hun gemeenteleden niet meer fiscaal aftrekbaar zijn. Daarom doet het hoofdbestuur een dringend beroep op de colleges van kerkrentmeesters van die gemeenten die geen jaarstukken aan het RCBB inzenden, dit in het belang van hun gemeente te gaan doen.

Financiële positie van gemeenten

Bijna vanzelfsprekend komt ook de financiële positie op iedere bijeenkomst aan de orde. Het bestuur van de afdeling Groningen signaleert veel gemeenten (geschat wordt 30 á 40 pct.) met tekorten. De vraag is of andere afdelingen dit probleem ook herkennen en wat hieraan gedaan kan worden. Ondanks het feit dat, in tegenstelling tot de RCBB's, de besturen van de provinciale afdelingen van de VKB geen jaarrekeningen en begrotingen van gemeenten onder ogen krijgen, heeft men juist als gevolg van de nauwe contacten met de kerkrentmeesters wel een globaal beeld hiervan. De vertegenwoordiger van de afdeling Zeeland stelt dat de situatie in Zeeland nog ernstiger is dan die in Groningen. Het afdelingsbestuur van Friesland gaat binnenkort met het RCBB om de tafel ►

om een duidelijk overzicht in de provincie Friesland te krijgen.

Het hoofdbestuur van de VKB heeft de afgelopen zomer een onderzoek bij de leden gedaan over "Kansen voor Kerken". De resultaten van dat onderzoek, waaraan bijna 800 gemeenten deelnamen, zullen naar verwachting begin 2013 beschikbaar worden gesteld, maar nu reeds is duidelijk dat 50 pct. van het aantal gemeenten de komende 5 jaar verwacht geen sluitende begroting te hebben. De urgentie tot het nemen van maatregelen is dus erg groot.

Ook de Kerk maakt zich hierover ernstige zorgen. Onder het motto "Geven is Delen" is er een project gestart dat er in voorziet om plaatselijke gemeenten te ondersteunen bij hun fondsenwervende activiteiten. Aan dit project werken mee de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG), de door de Kerk aangewezen organisatie die zich inzet voor de plaatselijke geldwerving in de meest brede zin van het woord, welk werk door de VKB sinds vele tientallen jaren ondersteund wordt. Kansrijke elementen voor de plaatselijke geldwerving zijn:

- Het jaarlijks financieel appèl op gemeentelieden (Kerkbalans Nieuwe Stijl)
- Collecten tijdens de eredienst.
- Legaten.
- Overige financiële acties.
- Verantwoord beheer en exploitatie van kerkelijke gebouwen.
- Subsidies.
- Bijdragen van bedrijven (sponsoring).

De vertegenwoordiger van de afdeling Zeeland deelt mee dat tijdens de regiobijeenkomsten dit najaar "Geven is Delen" uitvoerig door de RPG (met medewerking van de VKB) en de Dienstenorganisatie van de Kerk aan de orde komt.

Beleidsplanning VKB

Voor de periode 2013 – 2017 zal de VKB haar beleidsplan vaststellen dat geheel is afgestemd op de behoeften van de plaatselijke gemeenten. De voorzitter van de VKB, mr. Peter A. de Lange, geeft aan dit proces een belangrijke bijdrage. In relatie tot de doelstelling van de VKB (Belangenbehartiging — Dienstverlening — Kennisinstituut) zet hij het werkveld uiteen, dat geheel aansluit aan de feitelijke situatie in de gemeenten. Dat betreft:

- Mensen. (o.a. predikanten, kerkelijk werkers, kerkelijke medewerkers, vrijwilligers). Hiervoor is de Beleidsvoorbereidende Commissie Mensen (BCM) operationeel.
- Gebouwen. (kerkgebouwen — al dan niet monumentaal —, orgels, begraafplaatsen, roerende goederen). Hiervoor heeft de VKB de beschikking over de Commissie gebouwen en monumenten, de Commissie orgelzaken en de Commissie begraafplaatsen.
- Geld. Bij dit onderdeel is de Commissie Financiën en Fiscale Zaken actief, en
- Organisatie. Dit is de Beleidsvoorbereidende Commissie Organisatie, die een voortzetting is van de inmiddels opgeheven Commissie voor Interne Verenigingsaangelegenheden.

De bedoeling is om met jaarthema's te werken die aansluiten bij de hiervoor genoemde werkvelden en die tijdens het jaarlijkse VKB-Congres centraal zullen staan. Om zowel binnen de Kerk als buiten de Kerk de betreffende instanties te informeren over het werk van de VKB voor de Kerk, maar ook voor de Samenleving, zullen afzonderlijke voorlichtingsfolders gemaakt worden.

Het is de bedoeling dat het hoofdbestuur van de VKB begin december 2012 een besluit neemt over de beleidsvoornemens van de VKB voor de periode 2013 – 2017.

Versterking rol provinciale afdelingen

Om de beleidsuitvoering van de VKB, mede gezien tegen de achtergrond van de slechter wordende financiële positie van de plaatselijke gemeenten, optimaal te realiseren, is de onmisbare medewerking van de provinciale afdelingen nodig. "U bent de ogen en de oren van het hoofdbestuur. Samen met het hoofdbestuur van de VKB moet er aan gewerkt worden dat colleges van kerkrentmeesters ontzorgd worden, zodat het werk in de plaatselijke gemeente doorgang vindt", aldus de voorzitter van de VKB.

De heer De Lange illustreerde daarbij het werkmodel van het eerdergenoemde Klavertje Vier. Een model waarbij VKB en Kerk nauw en in het belang van de plaatselijke gemeenten met elkaar samenwerken. Niet elkaars concurrenten zijn, maar samen één gemeenschappelijk belang dienen: dat van de plaatselijke gemeente. Dat betreft een zeer nauwe samenwerking van:

- Provinciale afdeling;
- Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen (SBKG);

Liturgisch vormgeven
aan historische interieurs

PIM VAN DIJK DESIGNS

www.pimvandijkdesigns.nl   telefoon 0575-52 88 03

Adviesbureau Kerkfusies

Notarieel jurist met veel ervaring, adviseert en begeleidt plaatselijke kerken in het notariële traject van vereniging (fusie) tot en met de notariële akte.

Info: mr. M.J. van Vliet-de Vos,
T: 071-5210272, 0625 020 352,
E: info@advieskerkfusies.nl,
www.advieskerkfusies.nl

- Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken (RCBB); en
- Gemeenteadviseur Kerkbeheer (GK).

De provinciale afdeling biedt daarbij een platform en werkt nauw samen met de SBKG, het RCBB en de GK. Daarbij onderhoudt de afdeling actief contacten met haar leden en vertegenwoordigers daarvan en met de in haar gebied rondom kerkbeheer actieve vrijwilligers, afgevaardigden naar de classes, ouderling-kerkrentmeester-synodeleden en andere deskundigen en adviseurs. Verder behoren daarbij contacten met burgerlijke en provinciale overheden en bedrijven en instellingen die actief zijn op het gebied van het kerkrentmeesterlijk beheer. Om haar taak optimaal te vervullen, wil de VKB de spil worden in het gehele netwerk, aldus de heer De Lange.

In de praktijk blijkt dat colleges van kerkrentmeesters behoefte hebben aan praktische informatie en voorlichting waarmee zij verder kunnen. In Noord-Holland, waar gedurende vele jaren nauwelijks contacten tussen de leden en het afdelingsbestuur waren, zijn door een eigentijdse aanpak de leden benaderd met als resultaat dat in de Westzijderkerk van Zaandam in maart dit jaar ruim 80 personen aanwezig waren om een heldere en praktische inleiding te beluisteren van ds. W.B. Beekman. Dit najaar wordt er vanuit de VKB een vijftal regiobijeenkomsten georganiseerd en er wordt naar gestreefd dat eind 2012 een nieuw afdelingsbestuur operationeel is. Een soortgelijk project zal de VKB voor de afdeling Overijssel-Flevoland starten.

In enkele afdelingen wordt voor 80 procent reeds met dit nieuwe model gewerkt, maar het is om het geheel in het belang van onze gemeenten te doen slagen, juist van belang dat ook de resterende 20 procent wordt aangepakt. De heer De Lange doet een oproep aan de provinciale vertegenwoordigers eraan mee te werken dat zij rond 1 februari 2013 een plan van aanpak hebben dat voorziet in de uitvoering van het model Klavertje Vier.

Grote urgentie voor: Kansen voor kerken!

Aan het eind van de vergadering krijgt de heer mr. J.G.H. Krajenbrink, voormalig vice-voorzitter van de VKB, het woord die een aantal mededelingen doet over het project "Kansen voor Kerken" waarover de VKB in maart 2010 een symposium hield. Daarvan is een interessante brochure verschenen waarin allerlei belangrijke uitspraken van verschillende leidinggevenden in de Kerken vermeld staan. Maar de indruk is dat hiermee niets of althans veel te weinig gedaan wordt. De heer Krajenbrink wijst in dit verband op het door de VKB dit jaar ingestelde onderzoek, waarvan de resultaten nog niet definitief bekend zijn.

Op basis van de voorlopige resultaten constateert de heer Krajenbrink dat de VKB de urgentie kan aantonen dat de Kerk, — en de VKB wil haar daarbij behulpzaam zijn —, nadrukkelijk actie moet ondernemen hoe de Kerk anno 2020 (of zelfs eerder) zal moeten functioneren. Daarom zal er nu nagedacht moeten worden over toekomstige beheermodellen die passen bij een jaarlijks krimpende kerk. Het voornemen is dat de VKB over deze zeer belangrijke zaak in februari 2013 een minisymposium houdt, zo besluit de heer Krajenbrink.

Kalender voor kerkrentmeesters

Om de colleges van kerkrentmeesters behulpzaam te zijn, worden hieronder enkele activiteiten vermeld die in deze maanden specifiek de aandacht van de kerkrentmeesters verdienen.

December:

- Publicatie in het kerkblad over de actie Kerkbalans 2013 met als thema "Wat is de kerk jou waard?". Een modeltekst is te downloaden van de website www.kerkbalans.nl
- Betaling aandeel centrale kas.
- Er op toezien dat de kerkenraad vóór 15 december de begroting 2013, met ter informatie bijgevoegd het beleidsplan, toezendt aan het Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken.
- Activering van de gemeente voor de Oudejaarscollecte.

Januari:

- Aandacht voor wijzigingen op het terrein van de belastingen, sociale verzekeringswetten en pensioenpremies.
- De verzekeringsportefeuille nagaan (zie checklist in brochure "Kerkelijke gemeente en beleidscyclus").
- Evaluatie risico-inventarisatie waarover elke kerkelijke gemeente dient te beschikken.
- Betalen aandeel centrale kas.

Prijzen onderscheidingen VKB

Vanwege ontwikkelingen op de grondstoffenmarkt en verhogingen van portiekosten, zijn wij genoodzaakt de prijzen van de draaginsignes per 1 januari 2013 te verhogen met gemiddeld ongeveer 6 procent. De nieuwe tarieven worden dan, voor draaginsignes inclusief oorkonde.

	knoop	broche
brons	€ 100,00	€ 11,50
zilver	€ 110,00	€ 120,50
goud	€ 195,00	€ 250,00
goud/briljant	€ 245,00	€ 300,00

Genoemde prijzen gelden zowel voor insignes met VKB-logo als voor insignes met Protestantse Kerk-logo, en zijn exclusief BTW, maar inclusief verzendkosten.

Overige informatie over Kerkbalans 2012

In september dit jaar bracht de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG) het verslag uit over de actie Kerkbalans 2012. In de edities van oktober en november publiceerden wij de eerste twee delen. In dit nummer van "Kerkbeheer" volgt het derde en laatste deel van dit verslag.

1. De financiën van de protestantse gemeenten

In de inlichtingenstaat 2012 van de actie Kerkbalans is voor het eerst een serie vragen opgenomen over de uitgaven van de gemeenten. Deze kunnen worden afgezet tegen de inkomsten die jaarlijks gevraagd worden zodat een beeld ontstaat van de totale financiële situatie van de gemeenten. Deze informatie is niet op andere wijze via de Protestantse Kerk te verkrijgen (gegevens over uitgaven van de gemeenten zijn alleen bij de RCBB's bekend), maar wel te koppelen aan de financiële enquête die ca. 1 x per vier jaar door de VKB onder haar leden wordt gehouden.

Belangrijk: De absolute bedragen die in de tabellen zijn opgenomen hebben geen betrekking op de totale Protestantse Kerk in Nederland, maar op de totalen van de 287 gemeenten uit de steekproef.

Zodra de gegevens van de Protestantse Kerk in Nederland over de inkomsten van de gemeenten in 2011 bekend zijn (deze worden door de gemeenten wél beschikbaar gesteld, om de hoogte van de quotumheffing te kunnen vaststellen), vermoedelijk eind 2012, kunnen ook deze gegevens worden herleid naar de totalen voor de Protestantse Kerk in Nederland. Dan kan ook een uitgebreider verslag van dit onderdeel van de inlichtingenstaat worden opgesteld, bedoeld voor de perspresentatie van Kerkbalans 2013 op 10 januari a.s.

Tabel 3 bevat de belangrijkste kengetallen over 2010 en 2011. Indien de 287 gemeenten die hun gegevens beschikbaar hebben

Tabel 3: Jaarrekeningen gemeenten van de Protestantse Kerk

	Absoluut		In procenten van totaal		In procenten o.v.v.
	2010	2011	2010	2011	
Inkomsten					
VVB	40.019.830	39.753.046	64,6%	64,7%	-0,7%
Collecten	9.596.474	9.267.899	15,5%	15,1%	-3,4%
Verhuur	5.191.481	5.272.333	8,4%	8,6%	1,6%
Overig OG	2.564.388	2.659.346	4,1%	4,3%	3,7%
Rente	4.604.859	4.503.456	7,4%	7,3%	-2,2%
Totaal	61.977.032	61.456.080	100,0%	100,0%	-0,8%
Uitgaven					
Gebouwen	12.841.054	11.956.641	18,6%	17,7%	-6,9%
Overige eigendommen	1.810.947	1.619.286	2,6%	2,4%	-10,6%
Afschrijvingen	1.483.348	1.531.871	2,2%	2,3%	3,3%
Pastoraat	31.319.928	30.976.809	45,5%	45,8%	-1,1%
Eredienst	2.559.532	2.633.943	3,7%	3,9%	2,9%
Verplichtingen	4.062.722	3.995.689	5,9%	5,9%	-1,6%
Salarissen	11.398.535	11.650.374	16,5%	17,2%	2,2%
Administratie	2.818.769	2.769.086	4,1%	4,1%	-1,8%
Bank	588.209	547.701	0,9%	0,8%	-6,9%
Totaal	68.883.044	67.681.401	100,0%	100,0%	-1,7%
Saldo	-6.906.012	-6.225.320	-11,1%	-10,1%	-9,9%
Legaten	N.B.	4.887.984			

Bron: Inlichtingenstaten Kerkbalans 2012

N=287 gemeenten

gesteld representatief zijn voor het totale universum dan hebben de gemeenten over 2011 gemiddeld een tekort op de jaarrekening (als een percentage van inkomsten) van zo'n 10 pct.; dit tekort daalt licht t.o.v. 2010.

Het ontvangen bedrag aan legaten (wordt niet als inkomsten geboekt maar geactiveerd) compenseert in belangrijke mate, maar niet geheel, de onttrekking aan het vermogen als gevolg van de verliezen.

Verder laat de tabel zien dat zo'n 54 procent van de uitgaven van gemeenten naar pastoraat en salarissen gaat, en ruim 20 procent naar gebouwen. Deze laatste kosten zijn overigens in 2011 gevoelig lager dan in 2010.

In tabel 4 worden deze cijfers in een langere-termijn perspectief geplaatst door ze te koppelen aan de uitkomsten van de financiële enquête VKB 2010. Daarbij moeten we wel rekening houden met het feit dat

Tabel 4: Jaarrekeningen gemeenten van de Protestantse Kerk-gemeenten

	In procenten van totaal				
	2004	2006	2008	2010	2011
Inkomsten					
VVB	73%	73%	73%	64,6%	64,7%
Collecten				15,5%	15,1%
Verhuur	10%	10%	11%	8,4%	8,6%
Overig OG				4,1%	4,3%
Rente	17%	17%	16%	7,4%	7,3%
Totaal	100%	100%	100%	100,0%	100,0%
Uitgaven					
Gebouwen	14%	16%	16%	18,6%	17,7%
Overige eigendommen	5%	4%	4%	2,6%	2,4%
Afschrijvingen	5%	5%	5%	2,2%	2,3%
Pastoraat	48%	47%	48%	45,5%	45,8%
Eredienst	4%	4%	3%	3,7%	3,9%
Verplichtingen	6%	5%	5%	5,9%	5,9%
Salarissen	13%	13%	12%	16,5%	17,2%
Administratie	5%	5%	4%	4,1%	4,1%
Bank	1%	2%	2%	0,9%	0,8%
Totaal	100%	100%	100%	100,0%	100,0%
Saldo	-1%	-4%	-5%	-11,1%	-10,1%

Bron 2010-2011 inlichtingenstaten Kerkbalans 2012 n = 287 gemeenten

Bron 2004-2008 financiële enquête VKB 2010 n = 232 gemeenten

Tabel 5: Protestantse Kerk; gemeenten saldi jaarrekeningen

	2010	2011	% 2010	% 2011
Gemeenten > 10 % tekort	132	127	46,0%	44,3%
Gemeenten 0-10 % tekort	64	66	22,3%	23,0%
Gemeenten 0-10 % overschot	57	59	19,9%	20,6%
Gemeenten > 10 % overschot	34	35	11,8%	12,2%
	287	287	100,0%	100,0%

Bron: Inlichtingenstaten Kerkbalans 2012 n = 287 gemeenten

verschillende bronnen zijn gebruikt. Daardoor zijn met name inkomsten qua rubricering niet goed vergelijkbaar: Vóór 2010 zijn er alleen de rubrieken "inkomsten uit bijdragen en collecten" (= +/- VVB + collecten), "inkomsten uit vastgoedexploitatie" (= +/- verhuur + overig OG) en "rente". We zien dat het aandeel rente in de inkomsten sterk is gedaald na 2008 en feitelijk het oplopend tekort van de gemeenten voor een belangrijk deel verklaart.

Tabel 5 tenslotte geeft aan hoeveel gemeenten qua financiën "onder water staan" en dat zijn er heel wat: ongeveer 2/3 van alle gemeenten (ook dit aandeel loopt licht terug in 2011).

2. Open vragen

De antwoorden op de open vragen in de inlichtingenstaten (redenen voor stijging/daling, redenen voor wel/niet betalen van toezegging) zijn — waar nodig geanonimiseerd — te downloaden van de website www.kerkrentmeester.nl (of kunnen worden opgevraagd bij het bureau van de VKB, 078-6393666). Het is interessant materiaal waaruit blijkt hoe andere kerkrentmeesters met geldwerving in algemene zin en de actie Kerkbalans in het bijzonder omgaan.

Voorlichtingsboekje "Ruimte"

Leverbaar is het boekje "Ruimte" dat voor verschillende doeleinden geschikt is. In de eerste plaats kan het gebruikt worden voor de belijdeniscatechisanten om hun informatie te geven over de financiële behoefte van kerk en plaatselijke gemeente, over de bestuurlijke opbouw van de kerk, enz. Verder is dit boekje uitermate geschikt om uit te reiken aan de vele vrijwilligers die zich voor de plaatselijke gemeente inzetten. Tenslotte kan dit boekje op gemeenteveningen gebruikt worden om informatie te geven over de gehele organisatie van kerk en gemeente. "Ruimte" is een fraai geïllustreerd boekje, dat informatie biedt die van belang is voor alle leden, die wat meer over kerk en gemeente dienen te weten.

De prijzen zijn als volgt:
 — tot 25 ex. €0,70 per ex;
 — 26-50 ex. €0,65 per ex; en
 — vanaf 51 ex. €0,60 per ex.

Deze prijzen zijn exclusief verzendkosten en BTW. Bestellingen kunnen gericht worden aan: Centraal Bureau van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer, Postbus 176, 3300 AD Dordrecht, tel. 078 - 63 93 664 of per e-mail: j.zwep@kerkrentmeester.nl.

■ Kerk krijgt 'Huis van de Kerk'

De generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland heeft op 9 november jl. ingestemd met de bouw van een zogeheten "Huis van de kerk" op landgoed Hydepark in Doorn. Het plan vergt een investering van ruim € 11 miljoen, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 10 november 2012. Het huis van de kerk moet het huidige conferentiecentrum en het F. D. Roosevelthuis, het aangepaste vakantiecentrum voor zorgbehoevenden, op het landgoed vervangen. Het Roosevelthuis wordt in het huis van de kerk onder één dak gebracht met „de conferentie- en trainingsactiviteiten van Hydepark”.

In reactie op een amendement van diaken A. W. van der Vlies (classis Dordrecht), besloot het moderamen het besluitvoorstel aan te passen. De heer Van der Vlies stelde voor een substantiële bijdrage van de Federatie van Diaconieën te vragen in de lening van maximaal € 10 miljoen. „Gedacht kan worden aan een orde van grootte van 30 tot 40 procent”. Aan het besluitvoorstel „te komen tot een onderbouwde visie op het in eigen beheer hebben van een conferentie- c.q. trainingscentrum, met reïtatemogelijkheid en het landgoed als geheel”, werd hierna toegevoegd: „waarbij gerekend wordt op een substantiële bijdrage in de lening van diaconieën”.

Het plan stuitte aanvankelijk op veel weerstand. Scriba dr. A. J. Plaisier reageerde hierop door te stellen dat de permanente educatie van predikanten op Hydepark moet plaatsvinden, zoals de synode eerder besloot. „Die plek is geschikter dan het Landelijk Dienstencentrum in Utrecht”. Verder stelde hij dat het huis “een diaconaal, toerustend en bezinnend gezicht” moet hebben.

De heer H. Feenstra, directeur van de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk, voegde eraan toe dat hij het voorstel met overtuiging kon verdedigen, wegens de kostenberekeningen die zijn gemaakt. Uiteindelijk stemden slechts zeven van de 132 aanwezige synodeleden tegen het plan.

De synode vergaderde ook over de instelling van de functie van een zogenaemde pastor pastorum. Er waren nogal wat synodeleden die een mentor van predikanten een goede optie vonden. Anderen waren juist bang dat zo'n predikant een soort bisschop zou kunnen worden. Uiteindelijk scharde de meerderheid zich achter het voorstel van het

moderamen om het plan voor een pastor pastorum te schrappen. Dr. Plaisier: „Laten we de pastor pastorum nu maar eerbiedig begraven.”

Tenslotte ging de synode akkoord met een groot aantal aanpassingen van de kerkorde, aldus het Reformatorisch Dagblad.

Met Kerkbalans het jaar rond

Januari

Publicatie in kerkblad

Belangrijk is deze maand, waarin de actie wordt gehouden, een bericht in het kerkblad op te nemen dat net voor of tijdens de actieperiode van Kerkebalans verschijnt, met de volgende inhoud.

De actie Kerkebalans is in onze gemeente van start gegaan. Diverse vrijwilligers zijn vorige week op pad gegaan om de enveloppe met inhoud af te geven bij onze gemeenteleden. Weer of geen weer, deze vrijwilligers werken hun wijk af, want over enkele dagen gaan zij weer bij u langs om het antwoord op te halen. Dus ook bij u komen ze langs.

Op deze antwoordstrook dient u aan te geven welk bedrag u voor dit jaar aan onze gemeente wilt geven en in hoeveel termijnen u deze bijdrage wenst te betalen.

Leg de enveloppe met de antwoordstrook waarop de toezegging staat vermeld, dus klaar. Daarmee helpt u de Kerkebalanslopers, want wanneer uw antwoord op Kerkebalans gereed ligt, zijn zij ook weer vlot klaar en kunnen zij de enveloppen zo spoedig mogelijk aan de kerkrentmeesters afgeven.

Inzamelavond

Op een kleine uitzondering na, hebben de Kerkebalanslopers meestal nog ongeveer een week nodig voordat zij alle enveloppen in hun wijk hebben opgehaald. Wanneer de actie b.v. van 10 tot 24 januari wordt gehouden, dan zijn de meeste toezeggingen zo rond 30 januari binnen.

Om het contact met de Kerkebalanslopers te hebben, is het belangrijk dat er een inzamelavond wordt gehouden, te organiseren door het college van kerkrentmeesters. De Kerkebalanslopers worden uitgenodigd om op die avond hun enveloppen en de opmerkingen op de looplijsten in te leveren.

Ontvang hen op een aardige wijze en biedt hen koffie aan. Zorg dat op die avond ook een predikant en ouderling aanwezig is, zodat de Kerkebalanslopers hun opmerkingen op het gebied van b.v. pastorale aard, direct kwijt kunnen.

Alle opmerkingen die op de looplijsten vermeld staan, worden geïnventariseerd. Aantekeningen van pastorale en/of diaconale aard kunnen direct ter afwerking aan de kerkenraad worden doorgegeven. Het is dan de taak van de kerkenraad er voor te zorgen dat aan deze opmerkingen op een of andere manier aandacht wordt besteed.

Nieuws uit de provincies

R.M. Belder

Het bestuur van de afdeling Zeeland belegde dit najaar een vijftal regiobijeenkomsten onder het thema "Geldwerving, ondersteuning van gemeenten bij het plaatselijke geldwervingsproces". Onderstaande samenvatting betreft de bijeenkomst van 23 oktober jl. in Grijskerke, waar de voorzitter van de afdeling, de heer L.M. Moerland, 22 aanwezigen welkom mocht heten. Na gebed en schriftlezing uit Exodus 25 vers 8 wijst hij erop dat in dat tekstgedeelte de 'core business' van de kerkrentmeester wordt genoemd. Kerkrentmeesters mogen faciliterend bezig zijn om hun gemeenten te dienen. Dat is in deze tijd geen eenvoudige taak, want veel colleges van kerkrentmeesters kampen met tekorten op hun begroting. "Daarom is het belangrijk dat er vanavond sprekers zijn die ons nuttige wenken kunnen geven waarmee we bij ons werk ons voordeel kunnen doen".

L.M. Moerland

BRIM

Verder staat de heer Moerland stil bij de bijeenkomst van 17 oktober jl. in Middelburg van de SCEZ (Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland), waar mevr. ir. R.S. Pekaar een toelichting op de nieuwe BRIM-regeling 2013 gaf. De nieuwe regeling is alleen nog maar op onderhoud van toepassing en niet op (deel)restaurants, terwijl de eigenaar in de helft van de onderhoudskosten moet voorzien. Er wordt meer maatwerk

gegeven bij het bepalen van de maximaal subsidiabele kosten, die bij gebouwde monumenten gebaseerd zijn op de herbouwwaarde. De heer Moerland wijst erop dat een subsidieplafond is aangebracht van jaarlijks € 48,5 miljoen. Omdat monumentale kerkgebouwen veel onderhoud vragen, gaat jaarlijks een flink deel van het subsidiebudget hier naar toe. Vanaf 2013 wordt alleen onderhoudssubsidie verleend voor kerkgebouwen die in de zesjarige onderhoudsperiode voor religieuze of andere functies in gebruik zijn.

Voorts deelt de heer Moerland mee dat de financiële situatie in steeds meer gemeenten moeilijker wordt. Het Beleidsplan van de kerk "Met hart en ziel" speelt daarop in en wil gemeenten daarbij ontzorgen. Tenslotte wijst hij de aanwezigen op het VKB-Congres dat op 6 april 2013 in Nieuwegein wordt gehouden en dat voor iedere kerkrentmeester van groot belang is.

Haal meer uit Kerkbalans

Hierna houdt drs. E. van Rijssen, adjunct-directeur van de VKB, een inleiding over het verloop van de opbrengsten uit de jaarlijkse actie Kerkbalans. Hij doet dat aan de hand van het verslag van de actie Kerkbalans 2012 dat in drie afleveringen in "Kerkbeheer" (oktober, november en december 2012) is opgenomen. De cijfers tonen aan dat bij Kerkbalans 2012 in 32 pct. van de gemeenten een groei is geconstateerd (in 2011 was dat nog 46 pct.); in 58 pct. een daling (2011: 51 pct.), terwijl in 10 pct. (2011: 3 pct.) de zaak stabiel blijft. Het bedrag dat in 2012 aan Kerkbalansbijdragen zal binnenkomen, bedraagt € 189 miljoen (€ 192,9 in 2011), hetgeen een verlaging van € 3,9 miljoen betekent ofwel 2 pct. De heer Van Rijssen toont een overzicht van gemeenten per ACV, waaruit blijkt dat de verschillen relatief groot zijn. De gemiddelde

Drs. E. van Rijssen.

toezegging per toezegging in 2012 bedraagt landelijk € 210, terwijl Zeeland op € 187 uitkomt. De gemiddelde toezegging per lid bedraagt landelijk € 94,81; in Zeeland is dat € 90.

Pijlers

Sinds 2005 is er een nieuwe communicatiestrategie "Verbreden en ►

Abonnementstarieven "Kerkbeheer" 2013

Door allerlei ontwikkelingen was het niet noodzakelijk om de abonnementstarieven voor het maandblad "Kerkbeheer", die voor het laatst in 2007 waren aangepast, aan te passen. Maar mede als gevolg van o.m. de full colorietvoering van ons maandblad per 1 januari 2012, zijn wij genoodzaakt om met ingang van 1 januari a.s. een geringe verhoging van de abonnementsprijs in te voeren.

Daarom heeft het hoofdbestuur in zijn vergadering van 1 december jl. besloten een verhoging van € 2 per abonnement per 1 januari 2013 in te voeren.

De nieuwe abonnementsprijs wordt daardoor:

1-5 abonnementen € 24 (nu € 22) per abonnement;
6-10 abonnementen € 22 (nu € 20) per abonnement; en
11 en meer abonnementen € 20 (nu € 18) per abonnement.

De abonnementsprijs voor niet-leden wordt € 27 per abonnement.

verdiepen" die bekendheid heeft gekregen onder de naam "Kerkbalans Nieuwe Stijl". Pijlers voor "Verbreiden" zijn o.m. de technieken:

- persoonlijke benadering (per brief of per telefoon);
- aansprekend en gedifferentieerd aanbod doelgroep; en
- administratieve inspanning: ex-gevers gaan rappelleren.

Pijlers voor "Verdiepen" zijn o.m. de technieken:

- hanteren van een percentage of richtbedrag;
- aansprekend en gedifferentieerd aanbod van doelgroepen; en
- administratieve inspanning: de bijdrage relateren aan een bepaalde norm.

De heer Van Rijssen deelt mee dat bij 62 pct. van de colleges van kerkrentmeesters deze nieuwe communicatiestrategie bekend is. In 40 pct. van de gemeenten doet men er niets mee. Dat is jammer, want daarmee wordt de plaatselijke gemeente tekort gedaan. Bij de evaluatie van Kerkbalans Nieuwe Stijl is bij de Rooms-Katholieke Kerk geconstateerd dat de inkomsten in de parochies die deze vorm van geldwerving toepasten, met 5 pct. gestegen zijn. Uit metingen en incidentele reacties bij colleges van kerkrentmeesters is gebleken dat de percentages uiteenlopen van 5 tot 15 pct. en zelfs hoger.

Conclusie en plan van aanpak

De heer Van Rijssen concludeert dat de nieuwe communicatiestrategie een zeer positieve uitwerking heeft, maar dat de implementatie hapert doordat men over te weinig middelen beschikt, vrijwilligers tekort komt of dat men de automatisering niet geheel beheerst. Voorts is er de attitude dat getwijfeld wordt aan het effect en is er een duidelijk gebrek aan assertiviteit die wel erg belangrijk is bij deze methodiek van werken. In het begin is men enthousiast maar later haakt men af omdat men het teveel werk vindt. Hij deelt mee dat begin dit jaar bij de evaluatie van Kerkbalans Nieuwe Stijl geconstateerd is dat er meer centrale ondersteuning nodig is om een optimaal resultaat te krijgen van

De bijeenkomst in Grijpkerke.

de inspanningen bij Kerkbalans Nieuwe Stijl.

Verder is het naar de mening van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG), zeker wanneer de inkomsten van de gemeente zich gaan stabiliseren of teruglopen, dringend noodzakelijk dat aan verhoging van de inkomsten wordt gewerkt en wanneer dit niet tot de gewenste resultaten leidt, kan er aan bezuinigingen worden gedacht. De Regionale Colleges voor de Behandeling van Beheerszaken (RCBB's) en de gemeenteadvisoren kerkbeheer kunnen hierbij ook een belangrijke bijdrage leveren door colleges van kerkrentmeesters hierop te wijzen.

Om de geldwerving fundamenteel aan te pakken heeft de RPG samen met de Kerkbalansadviseurs en de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk een Plan van aanpak gemaakt dat er in voorziet dat kerkrentmeesters ter plaatse hulp wordt geboden bij het opzetten van een verantwoorde geldwervingsactie. Dat gaat verder vergezeld van het maken van een analyse van de gemeente, een actieplan, de mobilisatie van vrijwilligers en de inzet van betaalde krachten voor speciale acties waarvoor de Protestantse Kerk de eerste 20 uur gratis aanbiedt. Het gaat om een verbreding van de basis, waardoor het weer een vitale en levende gemeente met missionaire opdrachten wordt, aldus de heer Van Rijssen.

Geven is Delen

Hierna vertelt de heer C. van den Berg, teamleider van het project "Geven is Delen", iets over de

voornemens van de Dienstenorganisatie zoals die in het beleidsplan "Met hart en ziel" uiteen zijn gezet. De Dienstenorganisatie heeft oog voor de financiële problemen op plaatselijk vlak. Daarom wil zij de gemeenten ontzorgen. Dat betekent concreet:

- helpen bij het oplossen van bepaalde zaken waar men plaatselijk niet uit komt, bij voorbeeld bij de afstoting van een kerkgebouw;
- het vormen van een pool van predikanten die ook in kleine gemeenten kunnen worden gedetacheerd; en
- meer samenwerking bij geldwerving, waarvan de opbrengst voor de plaatselijke gemeente bestemd is, en die waarvan de opbrengst aan derden (b.v. Kerk in Actie) moet worden afgedragen. Vaak hebben deze doelen raakvlakken.

De Dienstenorganisatie doet daarom in 2013 een concreet aanbod aan 100 gemeenten hun fondsenwervende activiteiten te activeren. Dat geldt voor de onderdelen van

C. van den Berg.

Kerkbalans Nieuwe Stijl en het nieuw leven inblazen van het collecterooster. De Dienstenorganisatie vindt het belangrijk dat de start gebeurt door betaalde deskundigen waarvoor de Dienstenorganisatie extra financiële middelen beschikbaar zal stellen. Later kan dit werk door vrijwilligers worden overgenomen. Colleges van kerkrentmeester moeten dit niet beschouwen als concurrentie in de geldwerving, maar het is juist een initiatief van de Dienstenorganisatie om gemeenten te ontzorgen, zo besluit de heer Van den Berg.

H. Lubberts.

SEPA

Tenslotte geeft de heer H. Lubberts, projectleider SEPA van de Dienstenorganisatie, in hoofdlijnen een overzicht van de zaken van SEPA waarmee de colleges van kerkrentmeesters te maken zullen krijgen. SEPA staat voor: Single European Payments Area en beoogt een uniform Europees betalingsverkeer. Er zijn harde afspraken om de consument zo goed mogelijk te beschermen. Iedereen krijgt dus een lang rekening IBAN nummer (International Bank Account Numbers) met 18 karakters. (Zie voor meer informatie de publicatie van de penningmeester van de VKB, ing. D.J. van Cuilenburg AA/MA, met als titel "SEPA en de kerkrentmeester" in het novemhernummer van "Kerkbeheer").

Bij SEPA is het uitgangspunt dat degene die incasseert (dus het college van kerkrentmeesters) uitleg moet geven dat er op 1 februari 2014 iets gaat veranderen. Er zal geen uitstel worden gegeven, dus is het zaak dat ook kerkrentmeesters hiermee tijdig aan de slag gaan. Tenslotte deelt de heer Lubberts

De orgelbank

De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden. Geïnteresseerden kunnen specifieke informatie over de aangeboden orgels opvragen.

Afgelopen maand is het 2-klaviers Fama en Raadgeverorgel verkocht aan een school in Japan. Momenteel zijn er nog 8 orgels in het bestand ingeschreven. Dit betreft instrumenten gebouwd door Pels en Van Leeuwen Orgelbouw, Kaat en Tjihuis, Leeflang, Fama & Raadgever, gebr. Franssen en S.F. Blank.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met: Centraal Bureau VKB Tel. (078) 639 36 63, E-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl of raadpleeg het actuele aanbod op onze website: www.kerkrentmeester.nl

mee dat er in juni 2013 een nieuwe acceptgiro verschijnt die aangepast is aan de SEPA-norm.

Met name SEPA leidt tot verschillende vragen en opmerkingen, waarbij de heer Lubberts meedeelt dat er nog over veel zaken moet worden nagedacht. Op verzoek van de redactie van "Kerkbeheer" zegt hij toe dat zodra daarover informatie beschikbaar is, hij enkele publicaties 'op maat' zal maken, waarmee colleges van kerkrentmeesters in hun gemeenten uit de voeten kunnen.

Na een gezamenlijk uitgesproken "Onze Vader" sluit de heer Moerland deze regiobijeenkomst van de afdeling Zeeland.

■ Uitgave oorlogsgeschiedenis Rauwerderhem

Op zaterdag 3 november jl. vond in de Laurentiuskerk van Raerd de officiële presentatie plaats van de uitgave van de oorlogsherinneringen van ds. G. Boerlage. Boerlage was tijdens de Tweede Wereldoorlog predikant van Raerd, Tersoal en Sibrandabuorren. Na de bevrijding heeft hij in het notulenboek van de kerkenraad vastgelegd wat zich gedurende de bezetting in genoemde dorpen heeft afgespeeld. Boerlage speelde in de oorlog een belangrijke rol. Hij was hoofdcontact van het verzet in Rauwerderhem en

onderhield in die hoedanigheid contacten met verzetsmensen in vooral Poppenwier, Tersoal, Sibrandabuorren, Dearsom, Jirnsum en Boazum. Boerlage begint zijn relaas met de eerste oorlogsdag en zijn verhaal eindigt met de bevrijding van de streek op 15 april 1945. Zijn belangrijkste doel was om zijn oorlogservaringen op papier te zetten en vast te leggen voor het nageslacht.

Behalve de tekst van ds. Boerlage bevat het boek een groot aantal brieven uit dezelfde periode. De redactie van het boek werd gevoerd door kerkrentmeester de heer W. Hansma. De uitgave is te verkrijgen of te bestellen bij de boekhandel of bij het kerkbestuur (laurentiuskerk@planet.nl). De prijs ligt rond de € 15 (excl. verzendkosten).

■ Openingstijden Centraal Bureau VKB rond Kerst

In verband met de feestdagen zal het bureau van de VKB in Dordrecht, behalve op de kerstdagen en Nieuwjaarsdag, ook gesloten zijn op maandag 24 december en maandag 31 december 2012.

De ontwikkelingen rondom de kerkmuzikale praktijk (1)

Dr. J.D.Th. Wassenaar

Begin dit jaar heeft de Commissie Orgelzaken (COZ) de aandacht van het hoofdbestuur van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB) gevraagd voor de ontwikkelingen rondom de kerkmuzikale praktijk in de Protestantse Kerk in Nederland. Hoewel het niet een primaire taak is van de commissie, ligt het gebruik van orgels en het bredere thema kerkmuziek wel in het verlengde van haar zorg voor de instrumenten.

Een delegatie van het hoofdbestuur van de VKB heeft de door de COZ aangesneden thematiek met enkele vertegenwoordigers van het Dienstencentrum van de Protestantse Kerk besproken. Tevens heeft het hoofdbestuur de COZ gevraagd die bij de colleges van kerkrentmeesters onder de aandacht te brengen. Dat doet ze door middel van een reeks artikelen, waarvan het onderhavige het eerste is. Het is de brief die de COZ aan het hoofdbestuur van de VKB gestuurd heeft. Daaruit wordt duidelijk om welke ontwikkelingen het gaat. Niet alleen de VKB, maar ook de colleges van kerkrentmeesters hebben of krijgen daar mee te maken.

Neergang

Eenzijds kampt de kerk met een neergang die ook de kerkmuziek niet ongemoeid laat. Zaken als afnemende ledenaantallen, met als gevolg minder financiële armslag om beroepsmusici te betalen. Maar ook een vergrijzend bestand aan kerkmusici, zoals KASKI-onderzoek liet zien. Anderzijds zijn er ook specifieke ontwikkelingen waardoor knelpunten aan het licht komen. Daarbij denken we aan de komst van het nieuwe Liedboek (te verschijnen in mei 2013).

Er is een grote verscheidenheid waarneembaar tussen de kerkelijke gemeenten. Dat geldt ook voor de

invulling van de kerkmuziek. Soms is het een speerpunt van beleid, soms is het min of meer een sluitpost. Het nieuwe Liedboek zal ook meer ruimte bieden aan verscheidenheid, aan diversiteit. Dat roept een aantal vragen op, op diverse terreinen:

- 1) kerkelijke gemeenten moeten nadenken over kerkmuzikaal beleid;
- 2) als er gekozen wordt voor muzieksoorten die niet door orgel kunnen worden begeleid, moet er mogelijk geld worden vrijgemaakt voor andere instrumenten, bijvoorbeeld een vleugel;
- 3) de gemeente moet ook worden begeleid bij de introductie — een educatief aspect van de introductie van het nieuwe Liedboek.

Rol van de VKB

Niet alle aspecten van de kerkmuziek liggen op het bord van de VKB. Als we specifiek kijken naar de introductie van het nieuwe Liedboek, dan biedt de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK) bijvoorbeeld mogelijkheden als regionale zangavonden en invulling van gemeenteavonden over het nieuwe Liedboek. De VKB zou de leden daar wel op kunnen wijzen. Organistenverenigingen richten zich op het voorbereiden van zowel

beroeps- als amateurkerkmusici op wat gaat komen.

Meer op het bord van de achterban van de vereniging liggen zaken als beleidsvragen, mogelijk investeren in zaken als andere instrumenten — bijvoorbeeld een vleugel, als goed werkgever geld vrijmaken voor (aanvullende) opleiding en honorerings van de kerkmusici. Voor bijeenkomsten met collega-organisten kan ruimte beschikbaar worden gesteld.

Het belang van kerkmuziek moet niet worden onderschat. Koren en cantorijen zijn populair bij gemeentelieden. Cantatediensten worden goed bezocht. Goede kerkmuziek — qua keuze en uitvoering — levert een wezenlijke bijdrage aan de verkondiging tijdens de eredienst. De Protestantse Kerk in Nederland moet daar beleidsmatig meer aandacht aan schenken. Het speerpunt van beleid 'predikant' met oog voor kwaliteit, permanente educatie, samenwerking etc. is prima, maar de kerkmuziek — ook een vitaal onderdeel van de eredienst — moet niet de sluitpost van het beleid worden, dat is op zijn minst onevenwichtig.

Vakopleiding kerkmuziek

Een onderwerp dat met het voor-

gaande nauw samenhangt is de positie van de vakopleiding kerkmuziek binnen het 'kunstvakonderwijs'. Bezuinigingen, clustering, vragen over arbeidsmarktperspectief, raken de positie van de vakopleiding. Ook hier ligt weer niet de hele taak op het bord van de VKB, want de Interkerkelijke Stichting Opleiding Kerkmuziek (ISOK) timmert hier nadrukkelijk aan de weg in overleg met het ministerie, de HBO-raad, de conservatoria en andere relevante partijen.

Niet voor elke gemeente is het van belang, maar het is cruciaal voor het geheel van de kerk dat er beroeps beschikbaar zijn op toonaangevende kerkmuzikale plekken (zoals grote stadskerken, actieve muziekpraktijken, monumentale orgels). Ook voor het begeleiden en opleiden van amateurkerkmusici is het van belang dat er beroeps zijn als collega's.

De positie van de vakopleiding kerkmuziek is niet iets dat kan worden opgepakt door individuele kerkelijke gemeenten, maar is - voor zover van toepassing — typisch een activiteit voor de VKB — samen met de landelijke kerk.

Adviezen

Kortom, tal van ontwikkelingen die op kortere of langere termijn om aandacht vragen van de VKB. Wij willen dan ook met klem de volgende adviezen aan u voorleggen:

- De VKB vraagt om aandacht van de leden voor ontwikkelingen als het komende nieuwe Liedboek — met aspecten als oriëntatie, beleidsvorming, financiën. Aandacht kan zowel landelijk gestalte krijgen door middel van Kerkbeheer, met thematische aandacht (bijvoorbeeld in 2013) en via de provinciale afdelingen;
- De VKB wijst de gemeenten in het bijzonder op de mogelijkheden van samenwerking op het gebied van kerkmuziek. Gemeenten met een beperkt budget hebben dan toch toegang tot kerkmuzikale vakkennis, en er ontstaat meer arbeidsmarktperspectief voor de betrokken beroepsmusici;
- In bestuurlijk overleg met organen van de landelijke kerk vraagt de VKB aandacht voor

zaken als kerkmuzikaal beleid, arbeidsmarktperspectief.

Er komen veel onderwerpen af op de kerkelijke gemeenten. Het terrein van de kerkmuziek mag daarbij niet ontbreken, of op de achtergrond raken. Goede kerkmuziek — als vitaal onderdeel van de eredienst — biedt kansen voor gemeenten. Want in de gemeenten moet immers de lofzang gaande worden gehouden.'

De VKB heeft de zojuist genoemde punten 1 en 2 weer op het bordje van de COZ teruggelegd. Op haar beurt vindt zij dat geen probleem. Integendeel: graag voldoet zij aan het verzoek om de leden nader te informeren over de ontwikkelingen rondom de kerkmuzikale praktijk. In de komende nummers van "Kerkbeheer" kunt u daar meer over lezen.

Ds. Wassenaar is voorzitter van de Commissie Orgelzaken.

■ Let op spooknota's!

De afgelopen tijd zijn we als vereniging meerdere malen benaderd door leden die te maken hebben gehad met acquisitiefraude. Vaak gaan de fraudeurs op de volgende twee manieren te werk. Er wordt een factuur of acceptgiro gestuurd waarbij de suggestie wordt gewekt dat deze moet worden betaald voor reeds verleende diensten. Dit is de zogenaamde "spooknota" die lijkt op een normale factuur. Uit de kleine lettertjes blijkt echter dat het een aanbieding is waarop men kan ingaan.

Daarnaast probeert men potentiële slachtoffers te misleiden. Hierbij worden organisaties en bedrijven (en dus ook kerkelijke gemeenten) telefonisch benaderd waar dan de suggestie wordt gewekt dat er een bestaand advertentiecontract is dat alleen maar verlengd hoeft te worden. Als een tarief voor het advertentiecontract wordt genoemd, wordt gesuggereerd dat dit bedrag per jaar geldt. Daarna wordt een fax gestuurd met opzettelijk een fout in de vermelding, waarbij gevraagd wordt de gegevens te controleren. Daarnaast vermeldt de fax het besproken tarief, dat echter dan als

een maandbedrag (in plaats van per jaar) wordt genoemd. Omdat de benaderde persoon zich logischerwijs fixeert op de foutieve vermelding, let hij of zij dan niet op het vermelde hogere tarief. Meestal gaat het om langdurige contracten (b.v. 3 jaar). Vaak wordt telefonisch grote druk op de klant uitgeoefend om het contract zo snel mogelijk te ondertekenen en te retourneren. De advertenties kunnen betrekking hebben op een papieren editie die een zeer klein bereik heeft, vaak gaat het om een vermelding in een telefoongids of een database op het internet die in feite nauwelijks wordt geraadpleegd. Soms lijkt het erop dat het een vermelding betreft in de "normale" telefoongids terwijl dit niet het geval is. De oplichters schromen er niet voor om bij het uitblijven van een betaling een incassobureau in te schakelen.

Het algemene advies is dat u bij spooknota's nauwkeurig controleert of er sprake is van een offerte of een factuur. Lees de kleine letters goed en check op het internet of het bedrijf een goede reputatie heeft. Ga daarnaast niet spontaan in op telefonische benadering door bedrijven en doe geen toezeggingen. Doe bij twijfel in geen geval een betaling! Het lijkt er op dat genoemde malafide praktijken met name in de zomerperiode plaats vinden omdat dan de zaken nogal eens worden waargenomen door personen die niet volledig op de hoogte zijn van lopende contracten, waardoor de kans groter is dat men in de val loopt. Neem daarom de tijd en laat eventueel op een later tijdstip terugbellen. Doe in geval van schade aangifte bij de politie.

Hoewel voor veel zaken meestal dekking blijkt te zijn op een rechtsbijstandverzekering, is voorkomen altijd beter dan genezen. Mocht er echter toch een betaling te zijn verricht dan kan eventueel een beroep op een fraudeverzekering worden gedaan waarbij er in de meeste gevallen dekking zal zijn (dit hangt echter wel van het specifieke schadegeval af). Het nut van de genoemde verzekeringen is hierbij dan ook weer aangetoond.

Kijk voor meer informatie over acquisitiefraude op de website www.fraudemeldpunt.nl.

Nut en noodzaak van "Een huis van de Kerk"

In onderstaand artikel zet de heer G. (Gerrit) L. Westerveld, voormalig penningmeester van de VKB en sinds 2010 lid van het bestuur van de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk in Nederland, uiteen waarom gekozen is voor de bouw van "Een huis van de kerk" op het landgoed Hydepark. De heer Westerveld doet dit op verzoek van de redactie van "Kerkbeheer", omdat tijdens de vele regiobijeenkomsten die in de afgelopen weken door provinciale afdelingen van de VKB gehouden zijn, diverse kerkrentmeesters over dit besluit vragen hebben gesteld waaruit blijkt dat men hierover plaatselijk kritisch belangstellend is.

De heer Westerveld: "'Gerrit, wat hebben jullie nu verzonnen? Ga je voor € 11 miljoen op Hydepark bouwen? Weet je eigenlijk wel hoeveel kerken door gebrek aan centen moeten sluiten? En de Protestantse Kerk doet alsof we nog geld zat hebben.'

Naast me staat een kerkrentmeester van een middelgrote gemeente die elk jaar met zijn collega's weer z'n best moet doen om de touwtjes aan elkaar te knopen. Elk jaar opnieuw is het spannend of de begroting sluitend te krijgen is. Bovendien zijn de uitzichten op langere termijn niet denderend. Wellicht moet er in de toekomst zelfs van een kerkgebouw afscheid genomen worden.

Ja, waarom heeft de synode in deze tijd van crisis besloten om zoveel geld als lening beschikbaar te stellen voor de bouw van een nieuw 'huis van de kerk'?

Diaconale vakanties

Laat ik met twee feiten beginnen. Op het terrein van landgoed Hydepark staat het F.D. Roosevelt-huis. Daarin worden veel diaconale vakanties gehouden. De bezetting van dit huis is ongelooflijk hoog: 45-47 weken per jaar. Daaraan kun je zien dat er een grote behoefte aan dit soort vakanties is, waarbij ook veel vrijwilligers uit de kerk betrokken zijn. Er is alleen een probleem. Het Roosevelthuis is op, helemaal op. Ik schaam me er zelfs een beetje voor. Dit moeten we niet willen. En het is niet meer op een fatsoenlijke wijze, rendabel te

G.L. Westerveld.

renoveren. De exploitant van het Roosevelthuis, de Protestantse Stichting Diaconaal Vakantiewerk (PSDV), is al minstens vier jaar bezig te onderzoeken of renovatie of nieuwbouw kan leiden tot een sluitende exploitatie met lagere dan marktconforme (diaconale) prijzen. De onderzoeken wezen uit dat dat niet mogelijk is. Daarom heeft de synode het bestuur van de Dienstenorganisatie gevraagd om met de PSDV te overleggen hoe het diaconale vakantiewerk geborgd kan worden.

Het tweede feit is dat er op het landgoed Hydepark ook een conferentiecentrum staat. Het huidige Hydepark wordt voor vrijwel 90 procent bezet door organisaties die aan onze kerk gerelateerd zijn, waarvan met name de Protestants Theologische Universiteit en het Protestants Centrum

voor Toerusting en Educatie de belangrijkste gebruikers zijn. Klinkt goed, maar ook hier hebben we een probleem. De kerk moet jaarlijks twee ton toeleggen op de exploitatie, omdat de uitgaven hoger zijn dan de inkomsten. Twee ton is veel geld. En bovendien is dit conferentiecentrum ook niet meer nieuw. Daarom heeft de synode vorig jaar aan het bestuur van de Dienstenorganisatie gevraagd onderzoek te doen naar renovatie (voor een periode van 10 of 25 jaar) of naar nieuwbouw. Randvoorwaarde was wel dat dit nieuwe plan een sluitende exploitatie zou moeten hebben. Het bestuur heeft het onderzoek verricht, maar moest dit voorjaar helaas aan de kleine synode melden, dat realisering van renovatie of nieuwbouw gezien de te verwachten bezetting niet mogelijk was.

De Nederlandse Hervormde Kerk heeft ooit dit landgoed 'geërfd' (voor een vriendenprijs gekocht). Natuurlijk kunnen we ervan af. De markt is daarvoor op dit moment echter niet gunstig, maar goed dat zij dan zo. Maar wat doen we dan met de diaconale vakanties in het Roosevelthuis? En hebben we een alternatief voor de opleiding van predikanten en de verschillende toerustings- en scholingsactiviteiten? Voor dat laatste zijn wel alternatieven te vinden, al zullen die ook stevig op de begroting drukken. Maar diaconale vakantieweken zijn niet zomaar uit te besteden. Een marktverkenning heeft duidelijk

Het F.D. Roosevelthuis.

gemaakt dat in aangepaste (vakantie)centra gewoonweg te weinig capaciteit is. Het afstoten van het landgoed en het sluiten van het Roosevelthuis zou dus feitelijk betekenen dat we in de toekomst nogal wat zorgbehoefte en hun mantelzorgers die een (diaconale) vakantieweek willen boeken en werkgroepen die de vakantieweken organiseren, moeten teleurstellen.

Andere oplossing

Het bestuur van de Dienstenorganisatie van de kerk heeft, samen met het bestuur van de PSDV, een andere oplossing bedacht. Daarbij is de volgende vraag gesteld: Waarom kan er zowel bij vervanging of renovatie van zowel het Roosevelthuis als ook het conferentiecentrum geen sluitende exploitatie worden bereikt? Bij het Roosevelthuis is dat omdat niet alle groepen het hele jaar door de volledige capaciteit van 80 kamers gebruiken. Voor het conferentiecentrum is dat omdat in de zomermaanden en rond Kerst, Pasen en Pinksteren minimaal belangstelling is. Op deze momenten is het ook op de algemene conferentiemarkt komkommertijd. De oplossing is dan: we bouwen één centrum waarbij de leegstand van het conferentiecentrum gebruikt kan worden voor de topvraag van de

vakantieaccommodatie. Daarnaast zorgen we ervoor dat met de exploitatie in één hand alle dubbel-functies in zowel ruimte als bemen-sing worden uitgebannen.

De synode heeft in november hiermee ingestemd. Er is besloten op het landgoed een 'huis van de kerk' te ontwikkelen. Dit huis vervangt het 'diaconale' Roosevelthuis en het conferentiecentrum. Het nieuwe huis van de kerk wordt een huis voor mensen die afhankelijk zijn van zorgverlening en begeleiding. Daarnaast wordt het een plek voor bezinning, toerusting, ontmoeting en vakantie.

Scriba Plaisier zei op de synode: "Waarom we dit doen? Een huis voor de kerk dient voor de voorbereiding op het predikantschap en terugkomdagen van predikanten, voor de Permanente Educatie, als centrum van toerusting en educatie en als plek voor kerkenraden die zich willen bezinnen. En we kunnen de verbinding leggen met het diaconaat, met de zorg voor mensen die afhankelijk zijn van zorgverlening. Dat is een belangrijke waarde in onze kerk."

Dit huis zit dus heel dicht bij de core business van de kerk, bij het ontvangen en uitdelen van het evangelie.

Financiering

Maar goed, ik schrijf voor kerkrentmeesters en die willen ook de zakelijke kant kennen. Hoe wordt één en ander gefinancierd en zijn de risico's niet (te) groot?

Terechte vragen. Het bestuur van de Dienstenorganisatie is dan ook niet over één nacht ijs gegaan, maar heeft voorafgaand aan de uitwerking van de voorstellen uitvoerig onderzoek gedaan. Er is eerst samen met de gebruikers een doortimmerd *Programma van Eisen* gemaakt. Dit programma is door een specialistisch bouwkostenbureau voor zowel de bouwkosten als ook voor de investeringskosten doorgerekend. Vervolgens is er een model voor de exploitatiekosten gemaakt. De exploitatie van het gebouw is - zo is onderzocht - rendabel. Ik heb er dan ook alle vertrouwen dat hier een haalbaar concept ontwikkeld is dat stevig staat en voldoende zekerheid biedt.

Het bestuur van de dienstenorganisatie en het bestuur van de PSDV hebben samen een businessplan geformuleerd en er is door de PSDV (die naast het Roosevelthuis ook het conferentie- en vakantiecentrum 'De Werelt' exploiteert) een businesscase gemaakt. Daarbij heeft men uiteraard van de beschikbare cijfers en ►

gegevens met betrekking tot de exploitatie gebruik gemaakt. U kunt dit ook allemaal nalezen in het document dat op de website van de Protestantse Kerk Nederland staat (www.pkn.nl/synode > synodeagenda > generale synode 8/9/10 november 2012).

Het complex moet beheerd worden door een nieuwe stichting: de "Protestantse Stichting Hydepark". Een stichting vanwege de Protestantse Kerk en een protestantse stichting volgens de in deze Kerk genoemde regels voor stichtingen. In het bestuur van deze stichting zal uiteraard de kerk goed vertegenwoordigd zijn. De hele bedrijfsvoering zal daarbij samengevoegd worden met de bestaande structuur van de PSDV.

De bouwkosten en bijkomende kosten hiervoor zullen naar schatting € 9,8 miljoen bedragen en de inrichting kost ook nog eens € 1,2 miljoen.

De Protestantse Kerk leent aan de stichting € 10 miljoen om één en ander te realiseren. Voor die lening worden geen extra quota opgelegd, maar dit bedrag komt uit de liquiditeit van de kerk en de kerk ontvangt hiervoor jaarlijks een rentevergoeding van 3,5 procent. Bovendien wordt dit bedrag in dertig jaar terug betaald aan de kerk. De synode heeft daarbij uitgesproken dat het wenselijk zou zijn dat ook plaatselijke diaconieën of misschien zelfs plaatselijke gemeenten in de financiering zouden participeren - in de vorm van schenkingen, laagrentende leningen of rentevrije leningen. De voordelen die deze actie oplevert moeten direct ten goede komen aan (de verlaging van) de pensionprijzen voor de vakantieweken. Deze laatste opdracht ligt er pas sinds 8 november en daarvoor moeten dus nog concepten uitgewerkt worden.

Als goede rekenmeester weet u dat dan nog een stukje ontbreekt, namelijk € 1 miljoen. Dit bedrag voor de inrichting van het Roosevelt-huis willen we door giften laten financieren. Wij denken dat diaconieën bereid zijn zich op deze wijze voor de toekomst van het diaconale vakantiewerk in te zetten.

Controlemogelijkheid

De generale synode heeft met

Hydepark.

slechts 7 tegenstemmen het besluit genomen met de voorstellen in te stemmen. Overigens niet zonder zich er goed in te verdiepen. Er werden heel veel vragen gesteld en dat vind ik volkomen terecht. We beheren gemeenschapsgeld en daar moeten we uiterst zorgvuldig mee omgaan. Maar ook niet zonder vertrouwen. Om voldoende controlemogelijkheid in te bouwen besloot de synode een onafhankelijke commissie van deskundigen (bijzondere commissie van rapport) te benoemen die de ontwikkeling en de uitvoering van het bouwplan en de onderhoudsplannen van het landgoed monitort en hierover zelfstandig rapporteert aan de Kleine Synode. Het model van de bijzondere commissie van rapport heeft zich al eerder bewezen bij de invoering van de Leden Registratie Protestantse Kerk (LRP). Het geeft ook de synode de mogelijkheid een project kritisch te begeleiden.

Dit verhaal heb ik ook aan de kerkrentmeester van het begin van dit artikel verteld. Hij had aandachtig geluisterd en zei nog dat € 10 miljoen wel erg veel geld is. Maar ik geloof dat hij niet meer dacht dat ik

helemaal gek geworden was.

Hij stelde nog wel een laatste vraag: Wat gaat er nu met de rest van Hydepark gebeuren? Nu de synode besloten heeft dat 'het huis van de kerk' op het landgoed moet komen, zullen we bepalen welk deel van het landgoed nodig is om met de bebouwing een evenwichtig geheel te vormen. De rest, bestaande uit de boerderij, de portierswoning en de tuinmanswoning (alle gedateerd maar in een redelijke staat) het koetshuis, de Orangerie (achterstalig onderhoud) en het overblijvende (bos)terrein zullen we te gelegener tijd, als de markt beter is, wellicht verkavelen en van de hand doen. Het is immers niet de core business van de kerk om een landgoed te exploiteren. De synode heeft het bestuur gevraagd daarvoor een toekomstvisie te ontwikkelen. Dat zal echter nog wel wat tijd kosten, mede gezien het feit dat het landgoed 'een rijksmonumentaal ensemble van park, weiden en bossen is'. Ik hoef kerkrentmeesters niet te vertellen wat er komt kijken als je daar iets mee wilt doen", zo besluit de heer Westerveld zijn toelichting.

Komt U bij ons kijken of komen wij naar U toe?

Op www.KANTINEMEUBILERING.nl

staan modellen- kleuren-prijzen van stoelen - tafels en kapstok.

Tel. 0183-505085

Hete brij of vurig van Geest

— procedures bij kerksluitingen —

Mr. drs. J. C. Schaap

Dit artikel is een bewerking van een workshop op de kennisnetwerkdag van gemeenteadviseurs binnen de Protestantse Kerk in Nederland over kerksluitingen. De introductie voor de gemeenteadviseurs was als volgt: Workshop "Een prikkelende interventie" Kennisnetwerkdag 7 juni 2012

Besluitvorming rond een kerkgebouw kan soms lijken op een dans om de hete brij. Daar moet je je vooral niet aan branden. De vraag is: "Hoe prikkel je een gemeente om het onderwerp op de agenda te plaatsen?" en "Wat kan daarbij de rol van de gemeenteadviseur zijn?" Ds. C. Schaap is als interim predikant betrokken geweest bij het proces van visievorming en beleidsontwikkeling in Amstelveen-Zuid. Hij en P. den Hoedt verzorgen deze workshop.

In deze workshop werd stil gestaan (in aansluiting op de terminologie van de introductie)

- bij de doorgaans gebruikte dansfiguren in de besluitvorming rond (de verkoop) van een kerkgebouw; waarom de brij dan inderdaad steeds heter wordt en wie er dan meestal worden afgebrand dan wel zijn vingers brandt;
- of er alternatieve dansfiguren zijn, die de temperatuur van de brij in de hand houden en brandwonden weten te deppen; en wat de gemeenteadviseur daarin zou kunnen betekenen

Dansen rond de hete brij (1 en 2)

'Een kerkgebouw volledig in eigendom en exclusief bestemd voor eigen gebruik', lijkt (tot voor kort..?) voor veel kerkmensen de gewoonste zaak van de wereld.

Wanneer de inkomsten terug lopen, ontstaat bij de beheerders van met name dure gebouwen, echter een gevoel van onbehagen: het pand

kost wel erg veel. Lange tijd wordt naar andere mogelijkheden gezocht: hier en daar bezuinigen en over de inkomsten de nood klagen. Valt een keer het V-woord van 'verkopen' van het kerkgebouw, dan is dat vloeken in de kerk. Valt het V-woord binnen een centraal orgaan van een gemeente met meerdere kerkgebouwen, dan wordt al gauw het wantrouwen geboren. Kerkgebouwen-gebonden-partijschappen blijken zich gemakkelijk te ontwikkelen. Soms dragen ook predikanten hun steentje bij aan de steniging van de beheerders, die alleen maar 'zakelijk denken'. Modaliteitsverschillen kunnen de kop weer opsteken: ja, dat krijg je met zo'n lichte/zware/nare wijkgemeente. Hoe dan ook gaat verwarring heersen. Niemand lijkt te weten waar die aan toe is of waar die op moet letten om dat te ontdekken. In een poging om de zaak en de verhoudingen dan weer vlot te trekken, wordt doorgaans een commissie van 'deskundigen' ingeschakeld. Gewaarschuwd wordt tegen 'emoties' die niet te hoog op mogen lopen. De messen worden geslepen over de vraag wie dan wel deskundig genoeg mag zijn voor die commissie. En zijn die dan ook nog onpartijdig? En weet die buitenstaander wel voldoende van onze gemeente? De verwarring zet zich voort in bezinning over de bevoegdheden van de Commissie en de criteria die ze ontwikkelen. Achterstallig onderhoud spreekt nog wel aan, maar parkeernormen, energieverbruik enz. voeren wel erg ver weg van de beleden Geloof-Hoop-en Liefde. En als het Rapport van de commissie er uiteindelijk is, wat gebeurt er dan mee? Technische procedures en formele conclusie leiden gemakkelijk tot verhitte hoofden boven koude harten. Zeker onder een groeiende tijdsdruk en een afnemend vertrouwen. Een gemeente in verwarring, soms tot op het bot verdeeld is het resultaat.

Reputaties van betrokken mensen worden geschonden, het beeld van de gemeente als geheel loopt schade op. En dat terwijl toch door de kerk-bank-genomen de meeste gemeentelieden ter goeder trouw zijn en hun boosheid en verwarring een teken van betrokkenheid is. Betrokkenheid die ze vaak delen met de mensen die ze bestrijden..

Aangevuurd van uit je roeping (3 en 4)

Tegen de ontwikkelde hoge-drukpan van zakelijk en emotioneel zoals hierboven beschreven, is het zaak om de positieve betrokkenheid van allen als uitgangspunt te nemen. Natuurlijk loopt daar weleens een negatief vlekje tussen door, maar brandschoon is in dit ondermaanse wel erg veel gevraagd. Verder zal men ook elkaar op een stukje vertrouwen aan mogen spreken, dat niet iedereen evengoed kan rekenen of de zaken kan overzien. Financieel beleid in de gemeente moeten transparant gebeuren tot op de kern van de opdracht van de gemeente.

Als het er op aan komt is het niet onze kerk, maar de kerk van de Heer. Theologisch besef dient aangeboord te worden: waarvoor zijn we kerk en waarvoor hebben we kerkgebouwen nodig? Als het goed is, zijn dat geen vragen die ineens opkomen bij bezuinigingen, maar zijn ze een vast onderdeel van jaarlijkse bezinning bij begrotingen op basis van 4-jaarlijkse beleidsplannen. Hoe zetten we ons geld en onze middelen in om anno hier en nu optimaal Gemeente van de Heer te kunnen zijn? Door insteek bij een beleid om gemeente van Christus te zijn anno hier en nu en morgen en daarin ook het kerkgebouw te betrekken met kansen en kosten, kan een besluit geleidelijk groeien in een open afweging van alternatieve aanwending van de gelden. Doen we de organist weg, verhuren we ►

een deel van de kerk, laten we een predikantsvacature onvervuld, zetten we de verwarming lager, investeren we in dubbelglas etc. Met een samengaan van hoofd en hart gericht op de 'hart-core' van het gemeente (je roeping/het geloof) kan in geloof een offerande worden gebracht hoe pijnlijk individueel en collectief dat ook is: het offer van meer geld geven of het opofferen van zaken die je dierbaar zijn. Het zijn afgewogen beslissingen gericht op de roeping van de gemeente.

Zoemen we in op het kerkgebouw dan is noodzakelijk:

1. een theologische bezinning op plaats en betekenis van kerkgebouw voor de opbouw van de gemeente en een praktisch plaatje van wat wel en niet kan.
2. een financiële transparantie van kosten en baten van het kerkgebouw (en eventuele alternatieven), als onderdeel van de totale afweging van de aanwending van de middelen; niet langer het gebouw 'verhullend' voor € 0 of € 1 waarden!

Wanneer dan vervolgens een kerkgebouw opgegeven moet worden, kan binnen het voortgaand verhaal van de gemeente, in een 'transitiepastoraat' daar positief in termen van een offerande over worden gesproken, waarin zowel gangbare begrippen als rouw en pelgrimage als emoties en zakelijkheid hun plaats kunnen vinden. Te midden van andere deskundigen en procesbegeleiders pastoraal- en technisch kan in dit al de gemeente-adviseur een wisselende plaats in nemen door zelf zaken aan te pakken dan wel naar anderen zoals gespecialiseerde procesbegeleiders door te verwijzen.

Met dank aan P. den Hoedt.

Achterliggende stellingen (behorend bij 'Hete brij of vurig van geest')

Gebouw en Geloof

1. Het fundament van de kerk is haar geloof en niet haar eigen gebouw
2. Een gemeente kan wel functioneren zonder eigen gebouw maar niet zonder geloof
3. Het eigen gebouw heeft (net zoals vele andere zaken) een

ondergeschikte en dienende functie ten opzicht van het geloof

4. De gemeente is de gemeente van Christus en niet van een groepje mensen of een vastgoedmaatschappij
5. Binnen de gemeente zijn dan ook de individuele gelovigen te onderscheiden met hun eigen geloofsbeleving en kennis c.q. deskundigheden.
6. Over het algemeen wordt te gemakkelijk uitgegaan van een 'noodzakelijkheid' van een kerkgebouw in volledig eigendom van de kerkelijke gemeente, exclusief/primair geschikt voor de eredienst/ gemeentelieven zonder eventuele medegebruikers / mede-eigenaren.

Afweging aanwending gelden

7. Een gemeente dient van uit haar geloof steeds periodiek de aanwendingen van haar gelden af te wegen (visie beleid beheer)
8. Het eigen gebouw is één van de mogelijke aanwendingen van de gelden van een gemeente (andere mogelijkheden zijn bv. huren of gedeeld eigendom)
9. Het consequent voor € 0 of € 1 waarden van het gebouw, houdt het eigen gebouw ten onrechte buiten de periodieke afweging door de gemeente van de aanwending van haar gelden.
10. Enerzijds kan het gebouw een positieve verborgen reserve zijn bij verkoop, maar het kan ook een negatieve waarde hebben als men het bv. niet kan verkopen, het niet meer gebruikt, maar in verband met instortingsgevaar toch investeringen nodig zijn.

Het gebouw als onderdeel van de afweging van de aanwending van de gelden

11. Door het eigen gebouw tegen een reële (positieve/negatieve) waarde regulier in de boeken op te nemen, kan het eigen gebouw in alle periodieke afwegingen op een reguliere wijze functioneren; het is één van de aanwendingen van de gelden die besproken en zo mogelijk gewijzigd kan worden
12. Het op een reguliere wijze functioneren van het kerkgebouw in de afweging van de

gelden van een gemeente voorkomt een kennis-verschil tussen gemeenteleden en beheersorganen; veel gemeenteleden snappen niets van de waarde van een kerkgebouw van € 1 / € 0.

13. Voorts doet het op een reguliere wijze functioneren van het kerkgebouw in de afweging van de gelden van een gemeente meer recht aan de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid dan het eigen gebouw buiten de afweging van de gelden houden. Samen kan men gaan denken over andere vormen/gebruik etc.
14. Voorts zal het op een reguliere wijze functioneren van het kerkgebouw in de afweging van de gelden van een gemeente, voorkomen dat in geval van nood ineens voor een groot aantal gemeenteleden zowel de vraag van de relatie gebouw-geloof (zie boven ad 1-2-3) als de eventuele plaats van de positieve waarde van het gebouw in de afweging van de aanwending van de gelden (zie boven 3 en 4) — meestal overhaast — beantwoord moet worden. In het ergste scenario zelfs de negatieve waarde (zie 10)

■ Ontmoetingskerk Wilnis 100 jaar

De Ontmoetingskerk aan de Dorpsstraat van de gereformeerde kerk van Wilnis bestaat honderd jaar. Het bedehuis werd op 20 november 1912 in gebruik genomen. Zaterdag 17 november 2012 werd in "De Schakel" een voor iedereen toegankelijke tentoonstelling geopend met als onderwerp "100 Jaar kerkgebouw Ontmoetingskerk", aldus een bericht in het Reformatorisch Dagblad van 13 november 2012.

Grote of Sint Maartenskerk 'multifunctioneel juweel' voor Epe

R.M. Belder

Op 26 oktober jl. vond de heropening plaats van de Grote of Sint Maartenskerk van de hervormde gemeente Epe, die voor het dorp een 'multifunctioneel juweel' wil zijn. Die bijeenkomst werd door veel gemeenteleden en overige inwoners van Epe bijgewoond.

De voorzitter van de kerkenraad, de heer A.M.J. Wubs, wees er in zijn openingswoord op dat de opzet was een uitdaging aan te gaan om een meervoudig gebruik van de kerk te realiseren. De kerk wil een multifunctioneel juweel zijn, maar primair is en blijft het een godshuis waar de Woordverkondiging plaats vindt, nu en in de toekomst.

Epe heeft er, nu deze restauratie en renovatie voltooid is, veel accommodatie bij gekregen. Dat betreft in de eerste plaats een aan de huidige eisen aangepaste kerkruimte voor erediensten, kerkelijke en niet kerkelijke huwelijken en uitvaarten. Daarnaast een prachtige concertzaal waar diverse culturele uitingen, bedrijfspresentaties, exposities, recepties en nog veel meer activiteiten kunnen plaatsvinden. Een unieke locatie die van nature sfeer uitstraalt en die elk evenement — hoe groot of hoe intiem ook — een onvergetelijke dimensie meegeeft. Met de Grote kerk heeft de hervormde gemeente Epe een juweeltje in handen waaraan men samen moet werken om het de verdiende glans te geven, aldus de heer Wubs.

De Grote kerk is het grootste rijksmonument in het centrum van Epe. Zeer waarschijnlijk heeft op deze plaats eerst een houten kerkje gestaan. Tijdens een restauratie van 1962 zijn sporen gevonden van een eerste stenen kerk. De stenen zijn van het begin van de twaalfde eeuw. Een tweede kerk werd gebouwd tussen 1225 en 1250. De huidige

De heer Bruil in gesprek met de burgemeester van Epe.

driebeukige gotische kerk werd rond 1400 gebouwd. Niet alleen van buiten is de kerk een monument, maar ook in het interieur zijn waardevolle historische werken aanwezig. Zo is de kerk voorzien van verschillende gebrandschilderde ramen die de kerkgeschiedenis van Epe uitbeelden.

Ds. Jan Andries Prins

Op een van deze gebrandschilderde ramen in het koor, is de afbeelding van ds. Jan Andries Prins opgenomen die voor de Eper gemeenschap van grote betekenis is geweest. Ds. Prins stelde bij de oprichting van de Gemeentewoning, gelegen aan de Stationsstraat in Epe, nadrukkelijk dat deze voor jong en oud van alle rangen en standen moest zijn, een gemeentelijk huis waarin men naar de geest werd gevoed. Hij financierde het gebouw met eigen middelen. Hij kocht ook het gebouw Beekzicht waarin jongeren werden opgenomen die afkomstig waren uit verwaarloosde gezinnen en waarvan de voogdij werd afgenomen. In afwachting van de plaatsing in een gezin werden de kinderen in Beekzicht verzorgd. Het bestuur van de Gemeentewoning lag bij de kerk.

Eind vorige eeuw kwam daarin verandering. Ds. Prins, die een vermogend man was, overleed op 22 september 1932 na afloop van een kerkdienst op tien meter afstand van de kerk.

Open gemeenschap

In Epe zijn er drie hervormde gemeenten, namelijk de Grote kerk waaraan ds. S. Zitman verbonden is en twee hervormde wijkgemeenten van bijzondere aard, de Sionkerk en de Goede Herderkerk. Daarnaast is er de gereformeerde kerk, de Regenboogkerk. Ds. Zitman schreef vorig jaar dat eeuwenlang de Eper gemeenschap samen viel met de kerkelijke gemeenschap, maar nu is dat niet meer zo. "De kerkelijke gemeenschap viel uiteen in verschillende kerkgenootschappen en nu leven we in een pluriforme samenleving waarin velen zich niet langer gebonden achten aan een kerkgenootschap. Zou het geen verschralling zijn als de Grote kerk alleen nog maar gebruikt wordt voor de kerkelijke vieringen van de geloofsgemeenschap van de Grote kerk? Voor de gemeenteleden van de Grote kerk zou dat inderdaad een verschralling zijn. We willen juist een ►

open gemeenschap zijn waar mensen, ongeacht wie ze zijn en wat ze denken, zich thuis kunnen voelen. Dat is onze droom: de Grote kerk als een vrijplaats waar mensen tot zichzelf kunnen komen, waar gelachen en gehuild mag worden, waar rust en stilte ervaren kan worden, waar de uitbundigheid van het leven gehoord mag worden”, aldus ds. Zitman. Kortom de kerk als podium voor kunst (tentoonstellingsruimte) en cultuur (muziek, literatuur en theater) voor de gehele gemeenschap.

Kerk en gemeenschap

In zijn hoedanigheid van preses van de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland bracht ds. P. Verhoeff zijn gelukwensen over aan de hervormde gemeente. Uit de informatie die hij kreeg, heeft hij tot zijn genoegen geconstateerd dat er bij deze restauratie en renovatie forse bijdragen zijn ontvangen van rijk, provincie en gemeente. Dat is een heel goede zaak, want onze Kerk ziet het als een heilige plicht om de overheid ervan te blijven overtuigen dat onderhoud van monumentale kerkgebouwen niet de core business is van een kerk. Bij de kerk gaat het primair om de verkondiging van het Woord. Juist omdat zowel rijk, provincie en gemeente een royale subsidie gegeven hebben voor het behoud van dit multifunctioneel juweel van Epe, heeft de hervormde gemeente van Epe een juiste keuze gemaakt hierin te investeren. Dit getuigt van visie. Deze omgang met gebouwen, een thuis voor de samenleving, een ruimte waarin de Woordverkondiging gebeurt en een plaats waarin plaatselijke activiteiten worden gehouden, zegt iets over hoe je gemeente wil zijn, namelijk een missionaire gemeente, aldus synodepreses.

Hierna sprak mevr. mr. C. Bieze-van Eck, waarnemend Commissaris van de Koningin in de provincie Gelderland. Zij vond het zeer geslaagd om deze aanpassing te doen. Daarom heeft de provincie Gelderland er van harte aan meebetaald in verband met de noodzakelijke voorziening voor de burgerlijke gemeente van Epe. Zij maakte van die gelegenheid gebruik er op te wijzen dat Epe op

Er was een grote belangstelling voor het multifunctioneel juweel van Epe.

de valreep van deze mogelijkheid gebruik heeft kunnen maken, want sinds 2011 zijn de bakens verzet en wordt er slechts provinciale subsidie verstrekt aan gemeentelijke monumenten. Zij complimenteert de kerkelijke gemeente voor de moed en de uitdaging die zij is aangegaan om dit gebouw voor de toekomst te behouden en beschikbaar te stellen aan de gehele gemeenschap, zodat die daarvan mag blijven genieten.

Gewelfschilderingen

Vervolgens gaf mevr. Aafje Bouwhuis een presentatie van de werkzaamheden van de gewelfschilderingen. Samen met nog een paar collega's maakte zij de gewelven in het schip en het koor met de schilderingen schoon en conserveerde die. Zij wijst er op dat de gewelfschilderingen in de Grote Kerk in Epe al een lange geschiedenis kennen. Vanaf ca. 1500, de vermoedelijke oorsprong van de schilderingen, zijn ze al meerdere keren bijgewerkt, verbeterd, overgeschilderd, onder een laag witkalk verdwenen, opnieuw ontdekt en vrij gelegd.

Wat we nu in de gewelven hebben aangetroffen, is het resultaat van al deze acties. Onder elke zichtbare schildering zijn sporen zichtbaar van oudere lagen met soms andere voorstellingen. Onder de egaal vuile laag kwam weer een prachtig crème kalkpleister tevoorschijn, gecombineerd met een wat ruwere oude

restauratiepleister, aldus mevr. Bouwhuis.

Na haar sprak de heer H.J. van der Valk, interieurarchitect bij VOC (Veluws Ontwerp Collectief) architecten, die stil stond bij de gezamenlijke inspanning die geleverd is om dit interieur te krijgen zoals het uiteindelijk is geworden.

Financiën en dank

Tenslotte sprak de voorzitter van het college van kerkrentmeesters en voorzitter van de geldwervingscommissie, ing. D.A.J. Bruil, woorden van dank aan al diegenen, betaalde professionals en onbetaalde vrijwilligers, voor al datgene dat zij de afgelopen jaren gedaan hebben om dit multifunctioneel juweel van Epe gerealiseerd te krijgen.

De heer Bruil deelde mee dat de kerk in 2010 van een geheel nieuw dak is voorzien en in 2011 en 2012 is de kerk multifunctioneel gemaakt en op haar toekomst voorbereid. Naast het schip met zijbeuken beschikt de kerk over een koor, voorzien van een draaibaar koorhek, waarin nu schilderijen worden geëxposeerd. Daarnaast zijn er vier vergaderruimten, waarvan er twee opnieuw op niveau naast de toren zijn aangebracht, twee dames- en twee herentoiletten en een invalidentoilet. Er is een keukenvoorziening die professioneel is ingericht, een bergruimte in de toren die met een goederenlift bereikbaar is en er

■ Nieuwsbrief SBKG Overijssel-Flevoland

In november 2012 zond het bestuur van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Overijssel-Flevoland aan zijn donateurs een Nieuwsbrief waarin het wijst op de gewijzigde instandhoudingsregeling van de overheid. De BRIM 2013 wordt SIM (Subsidieregeling Instandhouding Monumenten). De essentie van de nieuwe regeling is:

- Sober onderhoud (subsidie is alleen bestemd voor onderhoud en niet meer voor restauratie; de eigenaar stelt wel een zesjarig instandhoudingsplan op);
- 50 Procent eigen bijdrage (elke eigenaar moet de helft van de onderhoudskosten zelf betalen);
- Meer maatwerk (bij gebouwde monumenten, ook opstallen op begraafplaatsen, zijn de maximaal subsidiabele kosten gebaseerd op de herbouwwaarde).

In een convenant met het Interprovinciaal Overleg (IPO) is vastgesteld dat provincies voortaan het voortouw nemen in de restauratie van rijksmonumenten. Hiervoor wordt door het rijk jaarlijks budget beschikbaar gesteld, maar de provincies bepalen zelf welke rijksmonumenten er worden gerestaureerd. Verder meldt de Nieuwsbrief dat vanaf 2013 alleen

Protestantse Kerk van Dalfsen.

onderhoudssubsidie verleend wordt voor kerkgebouwen die in de zesjarige onderhoudsperiode bestending in gebruik zijn voor religieuze of andere functies.

Tenslotte wordt nog gewezen op de Subsidieregeling stimulering herbestemming monumenten. Deze regeling bevordert een duurzaam gebruik van monumenten, waarbij de rijksoverheid een bijdrage in de kosten kan verlenen om de haalbaarheid van een herbestemming te onderzoeken en om het monument

in de tussentijd wind- en waterdicht te houden. De regeling is bedoeld voor gebouwen die zich niet zo gemakkelijk lenen voor een nieuwe of ander functie, zoals dat o.a. bij kerken het geval is. Voor de regeling stelt het Ministerie van OC&W € 2,4 miljoen per jaar beschikbaar. Met ingang van 1 oktober 2012 is dit bedrag als volgt verdeeld: € 1,7 miljoen voor haalbaarheidsonderzoeken en € 0,7 voor het wind- en waterdicht maken van monumenten, aldus de Nieuwsbrief.

zijn twee verrijdbare koffiemeubels. Verder is er een mobiel geluidsarm podium en is er uitstekende verlichting en geluid en goede akoestiek. Er is een goede vloer met radiatorverwarming. Tenslotte is er het Meere orgel dat ook geheel is gerenoveerd.

De heer Bruil deelde mee dat de totale investering € 1.525.000 bedraagt. De overheden betaalden hieraan 60 pct. subsidie, namelijk de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed € 550.000, de provincie Gelderland € 255.000 en de burgerlijke gemeente Epe € 125.000. Een bedrag van € 435.000 (bijna 29 pct. van de totale kosten) werd bijeengebracht dankzij giften en sponsorbijdragen van 22 instellingen en diverse bijdragen en giften van

leden van de hervormde gemeente te Epe en diverse particulieren. Uit eigen middelen, inclusief een nog aanwezig tekort van € 25.000, heeft de kerkelijke gemeente € 160.000 (ruim 10 pct.) ingezet. Verder gaf de heer Bruil aan dat er nog wat investeringen gedaan moeten worden, zoals aankoop van kapstukken, stoelen voor de vergaderaccommodaties en het plaatsen van LDC-schermen in de zijbeuken van de kerk. Hiervoor zullen ook weer financiële acties worden gehouden. Eén daarvan is reeds begonnen, namelijk een project waarbij kinderen een kunstwerk hebben gemaakt onder leiding van een kunstenaar.

Tenslotte bedankte de heer Bruil alle sprekers op deze middag voor hun

bijdrage aan deze onvergetelijke bijeenkomst. Aan ds. Verhoeff liet hij weten dat het college van kerkrentmeesters en de kerkenraad inderdaad goed hebben nagedacht over deze investering, want de verkondiging van het Woord heeft ook bij hen voorrang boven het behoud van een monumentaal kerkgebouw. Toen het er naar uitzag dat de inzet van kerkelijke middelen beperkt zou blijven tot ruim 10 pct., is besloten deze uitdaging in het belang van de hervormde gemeente en de gemeenschap van Epe aan te gaan, aldus de heer Bruil.

Na afloop waren de aanwezigen onder het genot van een hapje en een drankje in de gelegenheid om de geheel gerenoveerde kerk en haar accommodaties te bezichtigen.

Warm lopen voor energiezuinig stoken in een monumentaal kerkgebouw

Florette Koning

De startdienst van de protestantse gemeente Culemborg werd dit seizoen niet in de open lucht gehouden, maar in de net gerestoreerde Barbarakerk. De gemeenteleden vierden met elkaar dat dit monumentale pand uit de 14^e eeuw na vijf maanden renovatie weer in gebruik genomen kon worden. Twee weken later werden in de zondagse dienst alle betrokken werkers van 13 verschillende bedrijven op het podium bedankt voor de succesvolle restauratie. Het grootste werk was het installeren van een nieuwe energiezuinige vloer- en luchtverwarming. Kerkrentmeester K. Loois en commissieleden J. Hanhart en H. Kerssen vertellen hoe ze deze enorme klus hebben aangepakt.

Waarom ging de Barbarakerk haar verwarmingsinstallatie vervangen?

Kerssen: "Om rijkssubsidie te krijgen voor onze monumentale kerk moesten we een instandhoudingsplan indienen voor de komende zes jaar. De overheid eiste een betere klimaatinstallatie voor het behoud van onze twee monumentale orgels. De Barbarakerk wordt pas sinds 1968 uitgebreid verwarmd. Na veertig jaar ontdekten we dat die verwarming veel schade heeft aangericht aan de houten kap en de orgels. Beneden in de kerk was de temperatuur soms tien graden, terwijl het in de nok opliep tot veertig graden Celsius. Ook pieken en dalen in de luchtvochtigheid waren schadelijk. Er werd bovendien veel energie verspild: de warmte verdween direct naar de nok. Het rendement was niet meer van deze tijd."

Hoe hebben de kerkrentmeesters deze klus aangepakt?

De protestantse gemeente Culemborg heeft acht kerkrentmeesters die zich onder andere bezig houden

In de Barbarakerk werd 525 m² vloerverwarming aangelegd (foto: Dik Hooijer).

met het reguliere onderhoud. Omdat deze verbouwing zo groot was is hier een aparte commissie voor opgericht. Hanhart: "In een kerkgemeenschap is veel kennis aanwezig. Die moet je mobiliseren." De kerkrentmeesters brachten vrijwillige deskundigen uit de gemeente bij elkaar op technisch en financieel vlak, maar ook in projectmanagement en in het aanvragen van subsidies en vergunningen. Het is leuk om te doen en goed voor de groepsvorming, maar bereid je goed voor en onderschat het niet." Loois: "De meesten van ons zijn gepensio-

neerd. Dit werk frist je kennis op en houdt je bij de tijd."

Hoe verliep het proces?

Kerssen: "525 m² vloerverwarming is een grote klus. We hebben daarom veel tijd geïnvesteerd in het vooronderzoek." De commissieleden bezochten andere kerken om ervaringen uit te wisselen. Vier jaar geleden legden ze contact met de Technische Universiteit in Eindhoven, die veel onderzoek doet naar het efficiënt verwarmen van monumentale kerkgebouwen. Het bedrijf Physitec mat een half jaar lang de

Cijfers restauratie Barbarakerk

Historisch kerkgebouw uit begin 14^e eeuw.

Oppervlakte van de kerk: 1500 m².

Volume van de kerk: 18.000 m³.

Gebruik: 600 uur per jaar.

525 m² vloerverwarming aangebracht door middel van 3 kilometer warmteslangen.

Kosten nieuwe verwarming: € 450.000.

Kosten totale verbouwen: € 950.000.

Energieverbruik tot 2012 : 24.000 m³ gas per jaar.

Verwachte besparing: 8.000 m³ gas per jaar.

temperatuur en vochtigheid in de kerk. Toen duidelijk werd wat er moest gebeuren, benaderde men bedrijven, werden de kosten in beeld gebracht en ging men op zoek naar subsidies. Door vertraging rond de subsidies lukte het ons niet om in 2011 al te starten. Achteraf hebben we daar geen spijt van. We konden de luchtverwarming daardoor beter realiseren. We zijn binnen de begroting en de planning gebleven."

Wat is er veranderd aan de manier van verwarmen?

Kerssen: "We hadden al vloerverwarming onder de banken, maar dat was volstrekt onvoldoende. De overige warmte werd direct omhoog gestookt. De ventilatoren om de warme lucht weer naar beneden te krijgen bleken niet goed te functioneren. Een winterse kerkdienst kostte 350 m³ gas. Een dag verhuur in de winter kostte 700 m³ gas. We hebben nu 525 m² vloerverwarming liggen en combineren dit met luchtverwarming." Het stookseizoen is nog niet begonnen, maar rookproeven toonden al aan dat de warmte nu beneden blijft hangen.

De verwarmingsinstallatie wordt nu via internet op afstand bediend door de kosters. De installateur Naaktgeboren geeft nog een jaar nazorg. We verwachten zeker een kwart minder stookkosten en een aanzienlijk beter comfort."

Is duurzaam kerkbeheer een belangrijke taak voor kerken?

Hanhart: "Binnen de kerk zijn we ons bewust van rentmeesterschap voor de aarde. Je moet goed kijken wat je daar lokaal zelf aan kunt doen. Dat is de kracht van een kerkelijke gemeenschap. Zonnepanelen bleken voor ons niet rendabel. Het duurde te lang om de kosten terug te verdienen. Vloerverwarming was wel lonend, omdat die veel uren maakt." Een mogelijk volgende stap is het installeren van een warmtepomp voor de vloerverwarming, die gebruik maakt van grondwarmte en daardoor energiezuinig is.

De protestantse gemeente in Culemborg kan er komend stookseizoen weer warmpjes bij zitten. Meer info en foto's over de restauratie van de Barbarakerk in Culemborg: H. Kerssen, e-mail: henk.kerssen@planet.nl, tel. 0345-512103, website: www.pkn-culemborg.nl.

Florette Koning is communicatiemedewerkster bij Kerk in Actie.

Kerk in Actie stimuleert duurzaam kerkbeheer: www.kerkinactie.nl/duurzaamleven.

■ Eindpresentatie Landmerken in Hornhuizen

Op 7 juni jl. vond de eindpresentatie plaats van Landmerken, een van de projecten die in 2008 subsidie uit het Waddenfonds heeft gekregen, aldus een persbericht van de Stichting Oude Groninger Kerken. Met de uitvoering van Landmerken werd de intense relatie tussen torens, kerkgebouwen, kerkhoven en omringend landschap hersteld en versterkt. In 2009 werd begonnen met het eerste onderdeel: de restauratie van het bijzondere hek bij het kerkhof van Breede en wanneer deze zomer de kerktoren van Finsterwolde is opgeknapt en aangepast, is daarmee het project voltooid

In aanwezigheid van de Groningse Gedeputeerde Wiebe van der Ploeg werd op 7 juni het resultaat van een aantal jaren werk in de acht Landmerkdorpen overzien. Aan de hand van een aantal specifieke componen-

ten uit het project Landmerken maakte een aantal sprekers inzichtelijk wat het project inhoudt. Wat vormde de aanleiding, wat was het doel en wat is het uiteindelijke resultaat van dit project en hoe draagt dit resultaat bij aan de aantrekkelijkheid voor bewoners, bezoekers, recreanten en toeristen?

De bij dit project betrokken dorpen zijn: Hornhuizen, Wierhuizen, Breede, Uitwierde, Termunten, Finsterwolde, Nieuw Beerta en Oldenzijl/Oosternieland. Sinds de start van het project eind juni 2009 is hard gewerkt op deze locaties. Op 7 juni konden de genodigden in Hornhuizen met eigen ogen zien wat er sindsdien is gerealiseerd. Na afloop van het officiële gedeelte van het programma kon men in en om de kerk van Hornhuizen een kijkje nemen. Bijvoorbeeld even wandelen in de herstelde slingertuin, de spannende toren beklimmen of het ommetje in het dorp verkennen.

Het project Landmerken omvat onder meer herstel van kerkhoven en kerkenpaden, realisatie van voorzieningen in kerken en kerktorens, realisatie van vier (uitkijk) kerktorens, ontwikkeling van wandelroutes rondom kerken, plaatsen van geocaches en de productie van toeristisch materiaal. Bij elk van de acht locaties werden communicatiemiddelen ontwikkeld, die variëren van folders en routes, tot infoborden/panelen, maar ook (zit)meubilair en infopanelen en uiteraard een website: www.landmerken.nl.

Landmerken is mogelijk gemaakt door financiering uit het Waddenfonds en financiële bijdragen van de provincie Groningen en de gemeenten De Marne, Eemsmond, Delfzijl en Oldambt. Het is een samenwerkingsproject van de Stichting Landschapsbeheer Groningen en de Stichting Oude Groninger Kerken, aldus het persbericht.

Nieuws uit de provincies

R.M. Belder

Het bestuur van de afdeling Utrecht hield op 29 oktober, 5 en 15 november jl. in resp. Harmelen, Bunschoten en Maarsbergen de regiovergaderingen waarbij de positie van de kerkrentmeester in relatie tot de kerkelijke regelgeving centraal stond. Deze drie regiobijeenkomsten werden door 63 kerkrentmeesters bezocht. Onderstaande samenvatting betreft de bijeenkomst te Harmelen die door 26 kerkrentmeesters werd bezocht.

De voorzitter van het afdelingsbestuur, de heer W.G. Roseboom, opent de bijeenkomst met bijbellezing en gebed. Hij heet een aantal gasten welkom, waaronder de heer G.L. Westerveld van het bestuur van de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk. Hij vindt het erg plezierig dat het bestuur erin geslaagd is voor deze bijeenkomsten een terzakekundige op het gebied van kerkelijke regelgeving te mogen begroeten in de persoon van de heer mr. A. Rigters. De heer Rigters was vele jaren lid van een aantal organen van de voormalige Nederlandse Hervormde Kerk, waaronder de Commissie voor Kerkordelijke Aangelegenheden en de Commissie voor het Opzicht waarvan hij nog deel uitmaakt.

Kerkorde

De nieuwe term van "kerkrentmeester" in plaats van kerkvoogd of commissie van beheer behoort bij de huidige functie van kerkrentmeesters zoals die in de kerkorde is vermeld, aldus de heer Rigters. Het college van kerkrentmeesters - soms geheel ten onrechte in bepaalde gemeenten een "Taakgroep" genoemd — bestaat niet bij de gratie van een kerkenraad, maar is een college met eigen bevoegdheden. In collegiaal verband vindt er besluitvorming plaats.

W.G. Roseboom.

Hij noemt de manier waarop er gestemd wordt. Alleen bij minder dan drie kerkrentmeesters kan er geen besluit worden genomen. Dan moet iemand van de kerkenraad meebeslissen. Verder wijst hij erop dat het college van kerkrentmeesters als collectief verantwoordelijk en aansprakelijk is. De huidige kerkorde kent ook de mogelijkheid dat iemand kerkrentmeester niet ambtsdrager kan zijn. Deze kerkrentmeester wordt benoemd door de kerkenraad na een voordracht aan de gemeente. De zittingstijd is gelijk aan die van de ambtsdragers.

Verder noemt de heer Rigters enkele kerkordewijzigingen die in 2013 zullen ingaan, waarbij hij aangeeft dat de synode niet akkoord is gegaan met een voorstel om het college van kerkrentmeesters uit 1/3 ouderlingen-kerkrentmeester met een minimum van 2 te laten bestaan. In het kader van de controle van de financiële administratie waarin gesteld is dat die door een RA accountant dan wel door twee door de kerkenraad aangewezen deskundigen wordt verricht, kan deze controle in het vervolg ook door een AA accountant gedaan worden. De heer Rigters merkt nog dat het RCBB (Regionale College voor de Behande-

ling van Beheerszaken) niet controleert wat de kwaliteit van de door de kerkenraad aan te wijzen deskundigen is.

Vermogensrechtelijke aangelegenheden

De heer Rigters deelt mee dat het uitgangspunt van de kerkorde is dat de zorg voor de vermogensrechtelijke aangelegenheden van de gemeente bij de kerkenraad ligt. De verzorging is een zaak van het college van kerkrentmeesters dat daarin een eigen beleid heeft. Ordinantie 11-2-7a vermeldt dat het college van kerkrentmeesters in overleg en in verantwoording aan de kerkenraad meewerkt aan het beleidsplan, de begroting, de jaarrekening en het collecterooster, de geldwerving en zorg draagt voor kerkruinten, e.d.

Mr. A. Rigters.

De overige taken zoals die in dat zelfde lid 7 van ordinantie 11-2 genoemd zijn, zoals:

- het beheren van de goederen van de gemeente waaronder ook rechten, subsidies e.d. worden begrepen;
- verzorgen van personeelsbeleid binnen beleidsplan en begroting;
- arbeidsrechtelijke zaken;
- werkgeverschap van kosters en ander personeel;
- bijhouden van registers;

De bijeenkomst te Harmelen.

- het beheer van archieven; en
- het beheer van de verzekeringspolissen, zijn taken die alleen door het college van kerkrentmeesters worden vervuld.

Verder wijst de heer Rigters erop dat het college van kerkrentmeesters betrokken is bij vertegenwoordigingen namens de gemeente. Ook zijn er situaties, zoals b.v. het beroepen van een predikant waarin naast de handtekening van voorzitter en scriba van de kerkenraad, ook de handtekening van voorzitter en secretaris van het college van kerkrentmeesters vereist wordt. De heer Rigters noemt verder nog als bijzondere verantwoordelijkheid dat instemming van de kerkenraad nodig is bij o.a. verkrijgen, verkopen van kerken, orgels; het oprichten of deelnemen aan een stichting en het voeren van processen. Ook de kerkenraad heeft een bijzondere verantwoordelijkheid namelijk, dat hij alleen in overleg met het college van kerkrentmeesters een beslissing kan nemen over zaken met financiële gevolgen die niet in de begroting zijn opgenomen.

Geldwerving

Voorts staat de heer Rigters nog even stil bij de geldwerving die, zoals eerder aangegeven, een zaak is van de kerkenraad en het college van kerkrentmeesters. De kerkrentmeesters kunnen daarbij beschikken over allerlei documentatie- en informatiemateriaal zoals die door de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG) en de VKB beschikbaar worden gesteld. In het kader

van Kerkbalans Nieuwe Stijl ("Verbreiden en verdiepen") worden door de Kerkbalansadviseurs adviezen op maat verstrekt en kan men rekenen op ondersteuning bij het opstellen van een foldertekst, een brief of een publicatie voor het kerkblad.

De heer Rigters verwijst naar een passage over het geefgedrag van gemeentelieden. Het is te gemakkelijk om gemeenten ingeval van een predikantsvacature te adviseren genoeg te nemen met een lager percentage van pastorale bezetting, terwijl de mogelijkheden tot verhoging van het bijdragepatroon onvoldoende benut zijn. Voorts noemt de heer Rigters nog andere vormen van geldwerving waarover alle informatie te vinden is in "Kerkbeheer" en op de website www.kerkbalans.nl. Hij noemt daarbij o.m. het zorgvuldig kiezen van acties en collectes. Een reactie van de aanwezigen is dat collecten voor een eigen doel veel meer aanspreken dan het collecteoverzicht dat door de dienstenorganisatie van de kerk wordt geadviseerd. Ook is het belangrijk om de tariefstelling van kerkelijke gebouwen en, voorzover gemeenten daarover beschikken, die van het beheer van de begraafplaatsen marktconform te stellen.

De heer Rigters sluit zijn inleiding af door te stellen dat "Verzorging" een eigen beleid betekent. Hij verwijst daarvoor naar pagina 262 van "Toelichting op de kerkorde" van dr. P. van den Heuvel. "Toevertrouwen van de verzorging verdraagt zich

niet met al te gedetailleerde bemoeienis met de uitwerking van het beleid. Binnen de kaders van het algemene beleid is er zo ook sprake van een eigen beleid van de colleges (ord. 11-1-3)".

SBKGU

Na de pauze krijgen de heren R. Krol en J. Overeem, voorzitter en secretaris van de SBKGU (Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen Utrecht) het woord om iets over hun werk en over de nieuwe SIM-regeling (Subsidieregeling Instandhouding Monumenten) te vertellen. De heer Krol wijst erop dat de stichting adviseert bij beheer en instandhouding van kerkgebouwen, verenigingsgebouwen, multifunctionele gebouwen en pastorieën ingeval van verbouwing, restauratie, nieuwbouw herbesteding, afstoten, beoordeling offertes, ondersteunen bij het opstellen van een meerjarenbegroting en advisering bij het aanvragen van een bouwvergunning.

J. Overeem.

Het bestuur van SBKGU bestaat uit zeven personen die professioneel met gebouwen en monumenten te maken hebben (planontwikkelaar, architect, aannemer, monumentenwachter, brandveiligheid e.d.). De jaarlijkse bijdrage voor donateurs is vastgesteld op € 50 per gemeente (SBKGU heeft 70 donateurs). De eerste drie adviesbezoeken aan kerkelijke gemeenten voor 2012 en 2013 zijn gratis. Niet-donateurs betalen € 50 per bezoek plus reiskosten, aldus de heer Krol.

SIM-regeling

Hierna geeft de heer J. Overeem een toelichting op de nieuwe Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM) 2013, die tot stand is gekomen na de evaluatie van het BRIM ▶

(Besluit Rijks subsidiëring Instandhouding Monumenten). Die wees o.m. uit dat het BRIM werkt omdat eigenaren planmatiger in stand gaan houden, maar het probleem is dat er een groot aantal aanvragen als gevolg van overvraag jaarlijks in toenemende mate werd afgewezen. Het uitgangspunt voor SIM 2013 is meer zekerheid en maatwerk, terwijl er een versoering is aangebracht, want de subsidie is slechts bestemd voor normaal onderhoud. Het meerjarenplan blijft een belangrijk uitgangspunt.

De belangrijkste wijzigingen in SIM 2013 zijn o.a.:

- de eigenaar gaat meer zelf betalen (50 procent, en dat was voor kerken 65 procent);
- meer maatwerk, waarbij maximum subsidiabele kosten worden gebaseerd op herbouwwaarde;
- kerkenstrategie, waarbij geen subsidie meer wordt verleend voor kerkgebouwen die leeg staan.

Ten aanzien van het beschikbare budget deelt de heer Overeem mee dat er jaarlijks € 48,5 miljoen beschikbaar is, namelijk € 0,8 miljoen voor archeologische monumenten, € 5 miljoen voor groene monumenten (parken en begraafplaatsen) en € 42,7 miljoen voor overige monumenten.

Met betrekking tot de kerkenstrategie wijst de heer Overeem erop dat kerkeigenaren die voor subsidie in aanmerking willen komen, een verklaring van bestendig gebruik voor 6 jaar moeten overleggen. Is er sprake van leegstand, dan zal er geen subsidie meer verstrekt worden.

Tenslotte deelt de heer Overeem mee dat in november 2012 informatie beschikbaar komt op de website www.monumenten.nl over de procedureaanvraag. In te dienen bescheiden zijn:

- instandhoudingsplan en meerjarenbegroting;
- actueel inspectierapport;
- verzekeringspolis voor vast te stellen herbouwwaarde; en
- verklaring voor bestendig gebruik voor 6 jaar.

RCBB

Als laatste inleider krijgt de heer B.

B. Noppers.

Noppers, lid van het RCBB van Utrecht, het woord. Hij zet enkele essentiële zaken uiteen over het werkterrein van het RCBB, dat in Utrecht 110 gemeenten omvat. Iedere gemeente behoort over een beleidsplan te beschikken en het RCBB ziet er op toe dat een begroting op basis van dat beleidsplan wordt ingediend.

Over de schouders van de kerkelijke gemeente (zowel van kerkrentmeesters als diakenen) ziet het RCBB toe op de zorg voor de vermogenrechtelijke aangelegenheden van de gemeente, waarover de heer Rigters eerder sprak. Het is voor de gemeenten die verplichtingen aangaan, zoals b.v. het beroepen van een predikant voor een aantal jaren, een belangrijke zaak om te weten dat er door deskundigen over hun schouders wordt meegekeken of de gemeente voldoende financiële armslag heeft om haar verplichtingen jegens de predikant na te komen. Het RCBB ziet er o.a. ook op toe dat voorkomen wordt dat diaconale gelden worden overgeheveld naar de kas van de kerkelijke gemeente.

De heer Noppers wijst erop dat op dit moment circa 50 pct. van de gemeenten in de provincie Utrecht in de rode cijfers verkeren. Dan moet er met zorg gekeken worden naar het bijdragepatroon van de gemeentelieden. Als dat op een verantwoord niveau ligt, dan zal er ook naar het uitgavenpatroon worden gekeken en in het advies dat het RCBB aan de kerkenraad in het kader van de solvabiliteitsverklaring afgeeft, zal dit worden toegelicht. Voor de aanstelling van een kerkelijk werker

is er weliswaar geen solvabiliteitsverklaring nodig, maar dit zal wel in de begroting inzichtelijk moeten worden gemaakt. Het gaat immers om het veilig stellen van de pastorale verzorging binnen de kerkelijke gemeenten.

Tenslotte wijst hij er op dat er nog steeds gemeenten zijn die geen begroting en jaarrekening aan het RCBB inzenden. Deze gemeenten lopen een groot risico, namelijk dat hun ANBI-status in gevaar komt. Tussen de Kerk en de fiscus is enkele jaren geleden o.m. afgesproken dat kerkelijke gemeenten een ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling) mogen zijn, wanneer er een bepaald toezicht op het beleid en de geldstromen is. Het RCBB is het daarvoor aangewezen orgaan. Wanneer de fiscus bij die gemeenten controleert die geen begroting en jaarrekening bij het RCBB inleveren, dan kan de fiscus deze gemeenten de ANBI-status ontnemen, met als gevolg dat de betreffende gemeenteleden hun giften niet meer als fiscale aftrekpost mogen opvoeren, zo besluit de heer Noppers zijn inleiding.

Na de inleiders bedankt te hebben, vraagt de heer Roseboom aandacht voor het VKB-Congres dat op 6 april 2013 in Nieuwegein gehouden wordt. Het thema van dat congres is "Gebouwen". Er zullen weer interessante inleidingen met workshops worden gegeven, terwijl er ook weer een beurs is. Verder wijst de heer Roseboom op het maandblad "Kerkbeheer" en de vele informatie die op de website van de VKB (www.kerkrentmeester.nl) voor kerkrentmeesters beschikbaar is. Tenslotte vraagt hij het e-mailadres vooral op naam van de kerkelijke gemeente te stellen, zodat ingeval van een vacature het contactadres in stand blijft. Hierna wordt de vergadering geëindigd met een gezamenlijk uitgesproken "Onze Vader".

De VKB van A tot Z

Uit de contacten van onze Vereniging met de colleges van kerkrentmeesters blijkt soms dat men niet altijd precies weet voor welke producten en diensten zij bij hun Vereniging (de VKB) terecht kunnen. Vandaar deze wegwijzer met producten en diensten die de VKB haar leden kan bieden.

Aansprakelijkheidsverzekering (WA) via Marsh-Mercer
Adviezen taken kerkrentmeesters
Arbeidsomstandighedenwet (ARBO)
Arbeidsovereenkomst
ARBO-dienst
Archieven

Bedrijfshulpverlening
Begraafplaatsen. Beheer van kerkelijke
Begroting (college van kerkrentmeesters)
Beklemrecht
Belastingen
Bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering via Marsh-Mercer
Brandveiligheid van gebouwen
Brandverzekering kerkelijke gebouwen via Marsh-Mercer

Draaginsignes. Onderscheidingen bij kerkelijke jubilea

Erfstellingen

Folders voor de plaatselijke geldwerving (Kerkbalans)
Fraude- en berovingsverzekering via Marsh-Mercer

Gebouwen en monumenten
Geldwerving. Plaatselijke
Gemeenteleden. Voorlichting aan
Groepsreisverzekering via Marsh-Mercer

Handleiding t.d.v. kerkrentmeesters
Herbestemming kerkgebouwen
Houtaantasting kerkelijke gebouwen
Huurovereenkomst kerkelijke gebouwen

Insignes voor ambtsdragers en vrijwilligers in de Protestantse Kerk in Nederland
Instandhoudingsregeling monumenten (BRIM)

Jaarrekening (college van kerkrentmeesters)

Kerkbalans (foldermateriaal, enveloppen, overig ondersteunend materiaal)
Kerkorgels
Kerktorens
Kerkverwarming
Kosteriegoederen

Kunstbezit. Kerkelijk

Legaten
Loonheffing

Monumentale kerkgebouwen

Nut Beogende Instelling (ANBI). Algemeen

Omzetbelasting (BTW)
Ongevallenverzekering vrijwilligers en betaalde functionarissen via Marsh-Mercer
Ontruimingsplan
Openstelling kerkgebouw
Orgels
Oudejaarscollecte. Enveloppen voor
Overeenkomst verhuur kerkelijke gebouwen

Pastorigoederen
Plaatselijke medewerkers. Rechtspositie
Predikanten. Rechtspositie

Rechtsbijstandverzekering via Marsh-Mercer
Rechtspersonen. Afzonderlijke
Rekeningschema voor begroting en jaarrekening
Restauratie kerkelijke gebouwen
Risico-inventarisatie en –evaluatie
Ruimte. Voorlichtingsboekje voor gemeenteleden

Salarissen plaatselijke functionarissen
Schenkingsrecht
Sociale verzekeringswetten
Stormverzekering via Marsh-Mercer
Subsidies kerkelijke gebouwen en inventarissen

Tarieven verhuur kerkelijke gebouwen

Vennootschapsbelasting
Vergoedingen aan vrijwilligers
Verhuizing van predikanten. Bemiddeling bij
Verhuur kerkelijke gebouwen
Vervangingsverzekering van predikanten via Marsh-Mercer
Vrijwilligersovereenkomsten

Werkgever. Het college van kerkrentmeesters als
Wet waardering onroerende zaakbelasting (WOZ)
WGA-eigenrisicoverzekering via Marsh-Mercer
WGA-gatverzekering
Wijkgemeenten

Zorgverzekering voor vrijwilligers, predikanten, kerkelijke medewerkers en overige gemeenteleden via Marsh-Mercer.

■ Het werk van het LRP-team

De heer L. Giethoorn, programmanager voor institutionele ondersteuning (incl. LRP), meldt het volgende.

Ook dit jaar voorziet de Dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk bij de lokale gemeenten in de ondersteuning van de Actie Kerkbalans 2013. Het LRP-Team is binnen de Dienstenorganisatie de afdeling die verantwoordelijk is voor de uitvoering van acties en het beheer van het Leden Registratie Programma (LRP). Het biedt ondersteuning met het selecteren van de juiste adressen, het printen, inpakken en versturen van toezeggingsformulieren, acceptgiro's en administratiestroken, eventueel aangevuld met eigen materiaal of materiaal dat elders wordt besteld. Daarnaast verzorgt het LRP-Team maandelijks de verwerking van betalingen en ontvangsten voor financiële acties en is het verantwoordelijk voor het LRP.

Dit is het tweede jaar dat de Actie Kerkbalans volledig wordt uitgevoerd vanuit LRP. Alle kerkelijke gemeenten kunnen op basis hiervan hun lokale leden aanschrijven voor de grootste inzamelingsactie van het jaar. Zoals in het februari-nummer van dit blad werd vermeld heeft het LRP-Team zich, naar aanleiding van de uitvoering van de Actie Kerkbalans 2012, enkele verbeterdoelstellingen gesteld. Daartoe is het Project AKB 2013 opgestart met als doel het uitvoeren van de Actie Kerkbalans 2013 voor te bereiden en te anticiperen op de gesignaleerde knelpunten uit het actiejaar 2012. Met name op organisatorisch gebied werden er enkele duidelijke verbeteringen gerealiseerd. De meest herkenbare is het eerder en gezamenlijk met de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB) verzenden van de bestelinformatie voor de Actie Kerkbalans. Hierdoor was er voor de kerkelijke bureaus meer tijd om een goede actie voor te bereiden. Er vindt een gestructureerde afstemming plaats tussen de VKB en het LRP-Team over de status van de verwerking van de bestellingen. Eveneens zijn er tussen het VKB, het LRP-Team en het verzendbedrijf duidelijke afspraken gemaakt

over de wijze van verzending en het samenvoegen van de bestellingen. Hiermee verwacht het LRP-Team de problemen te ondervangen die zich het laatste actiejaar voordeden met de verzending van de pakketten.

Stap voorwaarts

Binnen het LRP-Team zelf is er ook hard gewerkt om ten opzichte van 2012 een stap voorwaarts te maken in de kwaliteit van de dienstverlening. Er is geïnvesteerd in de knowhow van de medewerkers van de LRP-Ledendesk. Niet alleen hebben zij nu een bredere kennis over de werking van LRP, zij zijn ook op de hoogte van actuele ontwikkelingen en hebben direct toegang tot informatie over de status van orders. Er is ook gezorgd voor een goede bezetting van de LRP-Ledendesk rond de jaarwisseling, zodat gemeenten met een vraag of probleem zo snel mogelijk geholpen kunnen worden. In de aanloop naar de Actie Kerkbalans 2013 is de LRP-Ledendesk enkele avonden langer bereikbaar geweest voor vragen. Ook is er dit jaar meer ruimte voor maatwerk. Mocht een gemeente niet helemaal geholpen zijn met de geboden mogelijkheden of over onvoldoende middelen beschikken om de Actie Kerkbalans naar wens uit te voeren, dan kan er in overleg met het LRP-Team gekeken worden naar alternatieven om de Actie Kerkbalans zo volledig mogelijk met hulp van het LRP-team uit te voeren.

Een ander belangrijk knelpunt tijdens de Actie Kerkbalans 2012 betrof de communicatie over de handelingen die administrateurs zelf in LRP moesten uitvoeren. Dit jaar hebben we een zo breed mogelijke informatievoorziening gecreëerd, zodat er lokaal altijd toegang is tot de juiste informatie. Zo is er bij de verzending van de bestelinformatie in augustus extra informatie gegeven over de wijze van bestellen, de gevolgen van bepaalde bestellingen en eventuele knelpunten die kunnen ontstaan bij een bestelling. Op de website van LRP (lrp-netwerk.pkn.nl) is een apart hoofdstuk geplaatst over de Actie Kerkbalans 2013. Daar is informatie te vinden over hande-

lingen in LRP, aandachtspunten en tips voor administrateurs, informatie over het plaatsen van een bestelling en vragen en antwoorden over het uitvoeren van de Actie Kerkbalans 2013. De Nieuwsbrief LRP staat vanaf augustus reeds in het teken van een goede voorbereiding voor de Actie Kerkbalans. Het LRP-team staat klaar om de gebruikers van het LRP programma die verantwoordelijk zijn voor de Actie Kerkbalans zo goed mogelijk op de hoogte te brengen van de mogelijkheden, maar ook de onmogelijkheden die de actie met zich mee brengt. De afgelopen maanden is het LRP-Team het land in geweest om uitleg te geven over de werking van LRP en ondersteuning te verlenen bij de uitvoering van de Actie Kerkbalans op lokaal niveau.

Ook in LRP zelf hebben in het afgelopen jaar enkele wijzigingen plaatsgevonden. Door een goede samenwerking met de afdeling applicatiebeheer is getracht de grootste onvolkomenheden met betrekking tot de Actie Kerkbalans uit het systeem te verwijderen. Zo zijn bijvoorbeeld de looplijsten sterk verbeterd en is de standaard aanschrijving van geregistreerden aangepast.

De ontwikkeling van LRP staat niet stil. Bijna wekelijks wordt er overlegd over hoe het programma nog beter kan worden afgestemd op de gebruikersdoelstellingen. Er is daarin een belangrijke rol weggelegd voor het Gebruikersplatform LRP (www.gpl-lrp.nl). Zij wordt als partij betrokken in de gestructureerde ontwikkeling van het programma en is daarmee het aangewezen orgaan om de ontwikkeling van LRP af te stemmen op de wensen en behoeften van de lokale gemeente.

Speerpunten

Voor dit jaar heeft het LRP-Team, naast de herkende knelpunten uit het afgelopen actiejaar, een tweetal speerpunten geformuleerd. Aan deze twee speerpunten wordt extra aandacht in de communicatie rondom de Actie Kerkbalans 2013 besteed:

1: Het aanschrijven van leden. Ongeacht of men de Actie Kerkbalans uitbesteed aan het LRP-Team of deze geheel in eigen beheer uit-

■ Sluiting van 8 kerken in 's-Gravenhage

"Kerk in Den Haag", het maandblad van de protestantse gemeente van 's-Gravenhage, van november 2012 meldt dat niet zeven, maar acht kerkgebouwen in Den Haag dicht gaan. Dat zal de algemene kerkenraad van de protestantse gemeente in november 2012 waarschijnlijk besluiten, maar ondertussen is er al weer een nieuwe bezuinigingsronde in aantocht.

Met de sluiting van acht kerkgebouwen is de protestantse gemeente 's-Gravenhage echter nog niet uit de zorgen. Eerdere berekeningen hadden al aangetoond dat bij ongewijzigd beleid de tekorten onverminderd hoog blijven, tot enkele tonnen per jaar in de komende decennia. De doelstelling van de reorganisatie, een sluitende begroting 2015, wordt waarschijnlijk niet gehaald. De algemene kerkenraad heeft daarom uitgesproken dat na november 'verdere visieontwikkeling' nodig is. Een van de mogelijkheden die in 2013 worden onderzocht, is de Grote Kerk in het stadscentrum weer in gebruik te nemen als vierplek voor een groot deel van Den Haag. Daarnaast zou dan in de buitenwijken nog een kleiner aantal kerken open kunnen blijven.

In enkele kerken hebben verontruste gemeenteleden alternatieven ontwikkeld. In Den Haag-zuidwest is een brandbrief opgesteld om de

De Grote of St. Jacobskerk te 's Gravenhage die mogelijk weer als vierplek door de Protestantse gemeente gebruikt gaat worden.

Thomaskerk en de Bethelkerk open te houden. In plaats daarvan zou de Bosbeskapel gesloten kunnen worden. De briefschrijvers wijzen er op dat het college van kerkrentmeesters en de algemene kerkenraad aan twee voorwaarden die waren gesteld, niet zijn tegemoet gekomen. Er komt geen extra 'vierplek' in de uitgestrekte wijk en het opknappen van de Bosbeskapel lijkt er niet in te zitten. Om die reden pleiten de briefschrijvers er voor de keuze te herzien. Ook de Haagse Organistenkring pleit voor

het openhouden van de Thomaskerk. Het gebouw beschikt over een 'bijzonder mooi en welluidend klinkend Flentroporgel' uit 1953.

Gemeenteleden van de Ontmoetingskerk hebben een ambitieus plan gemaakt om het gebouw in een stichting onder te brengen die de exploitatie op zich gaat nemen. Inkomsten zouden dan komen uit commerciële verhuur, terwijl het gebouw op zondag voor de eredienst beschikbaar blijft., aldus het bericht.

voert, gebeurt het aanschrijven van uw gemeenteleden op basis van een selectie in LRP. Er is daarin geen ruimte voor uitzonderingen op de standaard registratie van leden zoals omschreven in de Kerkorde. Om er zeker van te zijn dat alle gemeenteleden op de juiste wijze aan worden geschreven zal de ledenadministrateur de aangeschreven geregistreerden én de wijze van aanschrijving moeten controleren en eventueel corrigeren, voordat de Actie Kerkbalans 2013 in productie wordt genomen.

2: *Het gebruik van de testomgeving van LRP (Irp-test.pkn.nl)*. Er bestaat een gespiegelde versie van LRP. Administrateurs kunnen deze omgeving gebruiken om de nog uit te voeren acties in LRP eerst te testen. Hiermee wordt niet alleen voorkomen dat het programma vol raakt met ongebruikte 'test' producten, maar hebben de gebruikers in de gemeente ook een mogelijkheid om de Actie Kerkbalans te allen tijde te testen en de resultaten te controleren. Het is sterk aan te bevelen om in ieder geval de aanschrijving van de

leden op deze wijze te controleren. Al met al is er in het afgelopen jaar hard gewerkt om voor dit jaar een goede uitvoering van de Actie Kerkbalans 2013 mogelijk te maken. Als er nog vragen zijn over de uitvoering of over bestellingen voor de Actie Kerkbalans in LRP, kunt u uiteraard contact opnemen met de ledendesk van het LRP-Team. Zij staan voor u klaar en helpen u graag verder met uw vragen over het LRP of de uitvoering van de Actie Kerkbalans 2013, aldus de heer Giethoorn.

“Oren van steen” ode aan Nederlands monument

Dr. J.D.Th. Wassenaar

‘Een ode aan het Nederlandse monument’ — zo wordt het lijvige boek “Oren van steen” genoemd, dat op 6 september tijdens de officiële startbijeenkomst van Open Monumentendag 2012 aan mr. Pieter van Vollenhoven en de heer Camille Oostwegel werd aangeboden. Terecht: het is een eerbetoon aan het onroerende erfgoed in ons land.

In “Oren van steen” worden verhalen over 24 monumenten in Nederland verteld. Het gaat niet alleen om kerken. Er komen ook een synagoge, een fabriek, een klokkenstoel, een landgoed, een verdedigingstoren, een vuurtoren, een voormalig eiland, een kasteel, een molen, een stoomgemaal, een stadhuis, een watertoren en een kloosterdorp voorbij. Steeds is gepoogd de impact van de bouwwerken op hun omgeving, op hun tijd en op de mensen in die tijd te beschrijven, waardoor de objecten aan glans en betekenis winnen. Een boeiende benadering!

Uit elke provincie worden twee gebouwen besproken, zodat de lezer een interessante dwarsdoorsnede van de geschiedenis van ons land voorge-

schoteld krijgt. Als vanzelf wordt de blik van die lezer naar de oogstrelende foto’s getrokken.

“Oren van steen” is gebaseerd op een idee van Lilian Grootswagers van erfgoed.nu, die samen met Erik Janssen voor de tekst zorgde. Joop Koopmanschap maakte de foto’s.

Overigens: het boek verscheen ter gelegenheid van het 160-jarige bestaan van Donatus, specialist in het verzekeren van kerken, (andere) monumenten en (zorg)instellingen. Opmerkelijk is, dat deze maatschappij zonder winstoogmerk werkt.

Eventuele overschotten uit de brandverzekeringen worden aan de leden terugbetaald. Het jubileumboek mag een bijzonder extraatje genoemd worden!

“Oren van steen” is een gebonden boek in het royale formaat van 30 x 30 cm. Het telt 120 pagina’s en is zeldzaam rijk geïllustreerd. Een fraaie uitgave om mensen die van monumenten houden, cadeau te doen. De prijs van het boek bedraagt € 29,95 (inclusief verzend-

kosten). Het is te bestellen via www.160jaardonatus.nl of www.orenvansteen.nl.

■ **ledere gemeente eigen e-mailadres**

Tijdig mutaties doorgeven
De VKB probeert er alles aan te doen om de adressenbestanden zo nauwkeurig en betrouwbaar mogelijk te houden. Dat valt of staat echter met het tijdig ontvangen van mutaties van de gemeenten.

Eigen e-mailadres

Datzelfde geldt voor e-mailadressen. Vaak hebben kerkrentmeesters hun privé-e-mailadres als contact- e-mailadres van de gemeente opgegeven. Het is veel praktischer om een speciaal e-mailadres te openen voor het college van kerkrentmeesters van uw gemeente. Bij voorbeeld: info@pkn-kerkhuizen.nl Een e-mailadres is bijna altijd kosteloos. Het biedt het voordeel dat het aan de gemeente verbonden is en dat het blijft gelden wanneer er mutaties optreden. De VKB kan u informeren over het openen van e-mailadressen.

■ **Hervormde gemeente Een 100 jaar**

De hervormde gemeente Een (Dr.) herdacht in oktober haar 100-jarig bestaan. Op 23 oktober 1912 kwamen dertien gezinnen uit Een en Een-West bij elkaar en werd besloten een evangelisatievereniging op te richten. Dat was het resultaat van het werk van predikanten uit het nabij gelegen Haulerwijk (Fr.) die in Een kwamen evangeliseren. Door de jaren heen is Een geleidelijk aan gegroeid, maar ook de laatste jaren is sprake van krimp, aldus een bericht in het Reformatorisch Dagblad van 23 oktober 2012.

Kerkgebouw hervormde gemeente Een.

■ Van waarde (gedachten bij Johannes 1 en Lucas 2)

Ds. Leonie Bos

De wereld wordt in het licht gezet. Door de geboorte van het Kind komt de hele wereld in een ander licht te staan. Hier wordt de aarde opnieuw aan het licht gebracht, in Gods licht gezet. Daar is iets bijzonders voor nodig: een kind van God wordt geboren. En nu geloof ik dat ieder mens zich kind van God mag weten. Maar juist in dit kind is Gods licht helderder, minder versluierd.

De schaduw die over mensen heen hangt. De schaduwkanten die we allemaal wel kennen van onszelf. En weten van elkaar, die waren er niet. Het licht van God ging helder van Hem uit. Hij was Gods licht zelf. We snakten naar Licht. Ook als we het bijna niet willen toegeven. Niet voor niets halen zoveel mensen warme en gezellige dingen hun huis-kamer in. We willen ons warmen aan het licht. Juist omdat we weten van zoveel kou en ellende. Bijna is er weer een jaar voorbij. De kalender gaat over een week naar 2013. En alle verdrietige dingen van het voorbije jaar hopen we dan af te kunnen sluiten. Weg ermee.

En we hopen dat het nieuwe jaar iets beters belooft: een leuke relatie, een vaste baan en eindelijk goede uitslagen van het ziekenhuis. We hopen op een einde aan die slepende onenigheid en we hebben ook dromen voor de wereld om ons heen. Dromen van vrede, van gerechtigheid, van een schone aarde voor alle mensen.

*Zie de bomen ouder worden
In de storm van het bestaan
Hoor de oude takken kraken
En de klok de uren slaan*

Stil! We gaan het kerstfeest vieren

*Tegen alle zorgen in
En een jonge boom versieren
Voor een splinternieuw begin. (Ivo de Wijs)*

De dromen, die verlangens, daar doen we ons best voor. Maar we weten ook dat het niet allemaal afhangt van onze bedoelingen alleen. En soms worden we er ook zo moe van. Soms geloven niet meer dat het komt, dat het kan, dat het lukken zal.

Dan kan het kerstverhaal ons verwarmen. Juist omdat dat ook zo klein begon en niets leek te kunnen worden. Net zoals we soms in ons eigen leven denken dat we vastzitten en dat het niets meer worden zal: een dood spoor.

Want dat de toekomst niet rooskleurig was kun je goed horen in de woorden van de evangelist Lucas. Hij spreekt over grote heren. Over mannen met macht, die over mensen niet denken als mensen van waarde. Mensen waar ze verantwoordelijkheid voor dragen, mensen waar ze voor moeten zorgen.

Ze beschouwen mensen enkel als een manier om je macht en invloed te tellen. Door ze rond te commanderen en van hot naar her te sturen, als je daar zin in hebt. Geen mensen van waarde, maar onderdanen, ondergeschikten.

Een wereld waar heersers zo met hun eigen mensen om gaan. Hoe kun je daar iets goeds in verwachten? En toch is precies dat wat er gebeurt. God laat weten dat hij de aarde niet vergeten is. Nog steeds geeft Hij om mensen; ze zijn van waarde. En daarom stuurt Hij zijn Zoon naar deze aarde, een bundeltje licht.

En zo gaat Hij de wereld verwarmen. Langzaamaan zet hij de hele wereld in een ander licht.

Juist omdat Hij liet zien, in woorden en daden, hoe licht en liefde in deze wereld wel degelijk kunnen schijnen. In zijn hele leven was Hij bezig mensen uit het donker te halen. De verhalen van zijn leven vertellen daarvan.

Mensen die blind waren of ziek, van lichaam of geest.

Mensen met wie anderen niet gezien wilden worden.

Mensen die iets ergs hadden gedaan. Telkens zocht Jezus die mensen op, sprak ze, raakte ze aan, ging bij hen eten. En zo trok Hij mensen in zijn eigen kring van licht. Opdat ze zelf gingen stralen. Opdat ze stralende mensen konden worden. In Johannes staat het zo: *maar zovelen hem hebben aangenoemen, hun heeft hij het vermogen gegeven kinderen van God te worden,*

Het licht dat van Jezus afstraalt verlicht ook de mensen in zijn omgeving. Precies **dat** is van belang. Niet dat Jezus zelf straalt. Maar dat hij ook de omgeving in Gods licht zet. Zo komt God zelf in deze wereld om mensen aan het licht te brengen. Als de zon in ons bestaan. Vanaf het begin gaat het precies hierom: licht tegen donker. Kerstfeest is het feest van licht in de wereld. Licht dat ons wil aanraken zodat ook ons leven glans kan krijgen.

Met Kerst mogen we horen. Wij zijn van waarde, de ander is van waarde. Het is waardevol dat telkens opnieuw te mogen horen en aangezegd te krijgen. Kerst vieren is: in Gods naam onszelf licht gunnen en ook de ander in het licht zetten. Een stralend kerstfeest!

Ds. Bos is voorzitter van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving.

Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan

Dirk Kloosterboer, Castricum, 52 jaar organist

D. Kloosterboer, Castricum.

Gerrit Jan Niemeijer, Groningen, 50 jaar cantor en componist kerkmuziek

G.J. Niemeijer, Groningen.

Jan Cornelis Lianos, Koog-Zaandijk, 50 jaar organist

J.C. Lianos, Koog-Zaandijk.

Kasper Cornelis Jansen, Putten, 50 jaar organist

K.C. Jansen, Putten.

Jacob Haringa, Velsen-Zuid en IJmuiden-Oost, 56 jaar organist en cantor

J. Haringa (goud met briljant) en R.S. Brink (goud), Velsen-Zuid en IJmuiden-Oost.

GOUD

toegekend aan

Johannes Hendrikus van Oord, Almere, 40 jaar kerkorganist

J.H. van Oord, Almere.

Cornelia Hotske van Ee-Tjallings, Bennekom, 40 jaar medewerkster Kerkpleinmarkt

C.H. van Ee-Tjallings, Bennekom.

Tjerk Smit, Dokkum-Aalsum-Wetsens, 40 jaar koster en grafdelver

T. Smit, Dokkum-Aalsum-Wetsens.

Wout van Aniel, Driebergen-Rijsenburg, 40 jaar organist

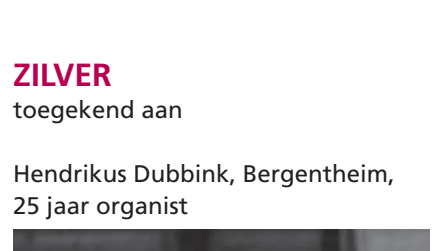
W. van Aniel, Driebergen-Rijsenburg.

Wobbe Zuidersma, Heerenveen, 40 jaar organist

D. Naerebout, Reeuwijk

Reindert Sybren Brink, Velsen-Zuid en IJmuiden-Oost, 48 jaar organist

ZILVER

toegekend aan

Hendrikus Dubbink, Bergentheim, 25 jaar organist

H. Dubbink, Bergentheim.

Henk Rozema, Grootegast-Sebaldeburen, 30 jaar diverse functies ten dienste van het college van kerkrentmeesters

Johannes Maria Hubertus Halmans, Brunssum, 32 jaar coördinator bazaarcommissie

Rijkje Halmans-Stam, Brunssum,
32 jaar coördinator bazaarcommissie

Aaltje van der Werff-Hogeveen,
Brunssum, 26 jaar organist

Hendrika Adriana Schuman-
de Reede, Brunssum, 26 jaar
financiële kerkelijke administratie

*J.M.H. Halmans, R. Halmans-Stam,
A. van der Werff-Hogeveen en
H. A. Schuman-de Reede, Brunssum.*

Teunis Doorduijn, Hoek van Holland,
29 jaar organist

Joost Hugo Rijken, Koog-Zaandijk,
25 jaar organist

J.H. Rijken, Koog-Zaandijk.

Jacob Rancras Bakker, Koog-
Zaandijk, 25 jaar medewerker
kerkelijk bureau

J.R. Bakker, Koog-Zaandijk.

Jan Willem Riefel, Warnsveld-
Liesten, 25 jaar cantororganist

J.W. Riefel, Warnsveld-Liesten.

BRONS
toegekend aan

Gerardus Hofland, Julianadorp,
20 jaar koster

Maria Hofland-Mulder, Julianadorp,
20 jaar kosteres

Trijnje Wieringa-Meijer, Groningen,
11 jaar koster

T. Wieringa-Meijer, Groningen.

Herman Laarman, Vollenhove,
12 jaar kerkrentmeester

Gerarda Kijk in de Vegte-Ten Broeke,
Windesheim, 14 jaar kosteres

*G. Kijk in de Vegte-Ten Broeke,
Windesheim.*

Geels Consultancy & Training

Beleggingsadviseur/vermogens-
beheerder met jarenlange
praktijkervaring adviseert en
begeleidt kerkgenootschappen
met betrekking tot beleggings-
portefeuilles.

Laat uw portefeuille kritisch
analyseren door een professio-
nal. Aandachtspunten: (ver-
wacht) rendement, portefeuille-
inhoud en daarbij behorende
risico's en kosten.

Ook omtrent vast te stellen
beleid met betrekking tot de
beleggingsportefeuille.

Neem vrijblijvend contact op
voor een afspraak:
M.H.L. Geels via 0318-592772 of
06-55388111.

BEGRAAFPLAATSDIENSTEN

- Ontwerp
- Advies
- Aanleg

Verhagen
Kaatsheuvel

☎ 0416 273428

www.verhagenkaatsheuvel.nl

- Grafdelven
- Opgravingen
- Onderhoud

12120

**PRONK BOUWT
MET MEERWAARDE**

PRONK LEIDERS BV

Vakgroep
Restauratie

leidekwerk
lood-, koper- en zinkwerk
ladder- en klimhaken

Machinestraat 2, Postbus 20, 1749 ZG Warmenhuizen
Telefoon (0226) 39 13 74, fax (0226) 39 20 32

E-mail: info@pronkbouw.nl, website: www.pronkbouw.nl

**GRATIS
PROEFDruk**
kerkblad &
liturgie

KERKELIJKDRUKWERK

KERKELIJKDRUKWERK.NL

LEVERINGEN BINNEN 24 UUR!

VOOR DE PRODUCTIE VAN UW:

kerkblad, liturgie, gemeentegids, flyers, folder, poster,
visitekaartje, boekenlegger, wenskaart en rolbanier.

bouwen voor de eeuwigheid met leiste

Natuurleien voor de restauratiebranche

Wij leveren de juiste kwaliteit met een betrouwbaar en deskundig advies.

Lei-Import B.V.
Battenweg 12, 6050 AD Maasbracht
Tel: +31 (0) 475 - 436439
www.lei-import.nl

**Installatie
Advies**

B3 installatie advies, bouw beheer begeleiding

B3 installatie advies geeft
adviezen voor onder andere
verwarming en ventilatie
van uw kerkgebouw.

Het behoud van het orgel,
gebouw en het comfort van
de kerkbezoeker staan hier
bij centraal.

- Nieuwbouw
- Verbouw
- Renovatie
- Uitbreiding
- Vervanging
- Onderhoud
- Klimaat- en vochtklachten

Ratelaar 62
8446 BA
Heerenveen

Postbus 444
8440 AK
Heerenveen

T: 0513 - 65 13 46
E: info@b3installatieadvies.nl
W: www.b3installatieadvies.nl

KKG adviseurs

de dienstverlener voor kerken en aanverwante organisaties op het gebied van herbestemming en herontwikkeling van kerkelijk onroerend goed

Het Kantoor der Kerkelijke Goederen

al meer dan 60 jaar het rentmeesterskantoor voor PKN-gemeenten en aanverwante organisaties

Het Kantoor Kerkelijke Administraties

de administratieve dienstverlener voor kerken en instellingen

Een hele zorg minder

Al vele jaren zijn wij actief als dienstverleners voor kerken en instellingen. De drie stichtingen, met dezelfde doelstelling en hetzelfde bestuur, werken nauw met elkaar samen. Dit biedt de mogelijkheid van integrale dienstverlening. Doel is (op non-profit basis) dienstbaar te zijn aan kerken en aanverwante organisaties.

Begraafplaatsadministratie

Vanaf begin 2013 biedt het Kantoor der Kerkelijke Administraties een begraafplaatsenpakket aan dat totaal webbased is (het maakt dus niet uit waar u bent als u maar internet tot uw beschikking heeft). Deze software heeft tevens een koppeling naar het financiële pakket Twinfield. Twinfield kent daarnaast ook een koppeling met het Ledenregistratie Pakket van de Protestantse Kerk Nederland (LRP). KKA werkt hiervoor samen met HTA software in Zoetermeer. HTA software is een organisatie die al bijna 20 jaar haar diensten verleent aan gemeentelijke begraafplaatsen. Zij hebben het pakket 'Begraafplaats Administratie Manager' (BAM) ontwikkeld. In BAM is het bijvoorbeeld mogelijk om een plattegrond van de begraafplaats te laten zien. Het debiteurenbeheer kan binnen Twinfield-online plaatsvinden en hierin kan ook de hele financiële boekhouding van de begraafplaats gedaan worden.

Neem vrijblijvend contact met ons op. Jan Willem Offinga van KKA-Drachten kan er u meer over vertellen. Hij is te bereiken op: 0512-539970

Kerk-horeKA

Bij veel kerken vinden er allerlei horeca-achtige activiteiten plaats. Regelmatig roepen kerkelijke colleges onze hulp in om over de exploitatie hiervan te adviseren. Om aan deze toenemende vraag te kunnen voldoen hebben wij sinds kort een ervaren horeca-adviseur in dienst, die u hierbij graag ten dienste wil zijn. Als het gaat over de vergunningverlening, eisen van hygiëne, fiscale regelgeving, administratieve afhandeling of om de organisatie op de werkvloer goed te laten verlopen kunnen wij u helpen.

Maak een afspraak voor een vrijblijvend

gesprek via de heer H. Wobben, (033) 467 10 12.

KKG de vastgoedspecialist

Dat KKG thuis is in het beheer van agrarisch vastgoed is landelijk bekend. Op dit moment beheren wij ca. 12.000 ha agrarisch vastgoed en ca. 200 panden van kerken door heel het land. Wat minder bekend is dat KKG een veel bredere expertise heeft. Met name de laatste jaren hebben wij ons gespecialiseerd in taxatie van kerk(elijke)gebouwen. Gebleken is dat veel kerken worstelen met gebouwenproblematiek in de breedste zin van het woord. Bij advisering rond deze vraagstukken is van groot belang dat er op vertrouwd kan worden dat u een objectief advies krijgt van een specialist. Inmiddels zijn door ons kantoor al zo'n 100 kerk(elijke) gebouwen, verdeeld over het hele land, getaxeerd en is advies uitgebracht over het vervolg traject.

KKG mag zich dus met recht een specialist op dit gebied noemen. Daarnaast bent u verzekerd van een objectief advies aangezien wij uitsluitend werken voor kerken en dus nooit voor derden.

Kortom. Heeft u binnen u gemeente te maken met vraagstukken rond kerk(elijke) gebouwen neem dan contact op met ons kantoor in Amersfoort voor meer informatie.

Herbelegging

Naast advisering rond kerkgebouwen is herbelegging in landelijk vastgoed door kerken het afgelopen jaar een trend geworden. Gezien de crises en de daarmee gepaarde onzekerheid rond de positie van banken kiezen veel kerken voor herbelegging in landelijk vastgoed. Op dit moment is het mogelijk om grond te verwerven en middels erfpachtcontracties te verpachten aan agrariers. Een rendement van 3 % is hierbij haalbaar. Gezien de huidige situatie van de economie een aantrekkelijk rendement met een zeer gering risico. Overweegt u te beleggen in landelijk vastgoed? Neem dan contact op met de rentmeester in uw regio.

Extra dienstverlening voor predikanten

Marijse Verweij

Predikanten willen wij graag helpen bij hun belastingaangifte inkomstenbelasting. Hiervoor is KKA een samenwerking aangegaan met een gerenommeerd accountantskantoor. Dit accountantskantoor is onder andere specialist op het gebied van belastingwetgeving. Vanwege hun specifieke kennis van het kerkelijke leven is deze oplossing vertrouwd en daarnaast ook nog betaalbaar. Neem vrijblijvend contact met ons. Marijse Verweij (0342) 41 57 80 kan er u meer over vertellen.

Kijk voor meer informatie op onze website: www.kkgkka.nl. Wilt u graag nader geïnformeerd worden, neem dan contact met ons op, telefoon (033) 467 10 10.

Hoofdkantoor KKA/KKG/KerkTransVorm

Postadres
Postbus 675 • 3800 AR Amersfoort

Vestigingsadres

Koningin Wilhelminalaan 23
3818 HN Amersfoort

Telefoon (033) 467 10 10

Fax (033) 465 67 86

Internet www.kerktransvorm.nl
www.kkgkka.nl

VELLEMA TORENUURWERKEN

Vellema Torenuurwerken is al meer dan zestig jaar gespecialiseerd in reparatie, restauratie en periodiek onderhoud van (monumentale) torenuurwerken en klokken. Vellema combineert kennis en respect voor historische- en monumentale waarde met de vele mogelijkheden van toepassing van eigentijdse (automatiserings)technieken.

Kijk op onze website voor meer informatie of bel ons voor een vrijblijvende afspraak: **0518 43 22 99**.

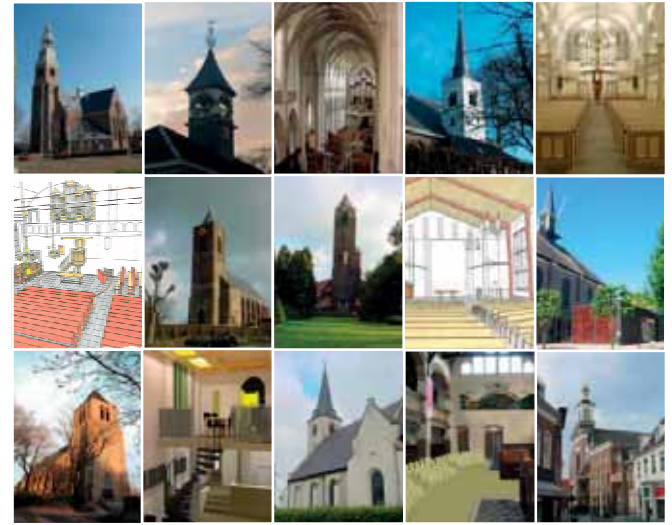
VELLEMA
TORENUURWERKEN

VELLEMA. PASSIE VOOR MENS EN TECHNIEK.

VELLEMA TORENUURWERKEN - GRIENEDYK 48 - HALLUM - WWW.VELLEMA.NL

Lakerveld ingenieurs- & architectuurbureau BV
architectuur · instandhouding · onderhoud · bouwhistorie

Noordzijde 95¹ 4225 PL Noordeloos
tel. 0183-582600 fax. 0183-581049
info@lakerveld-noordeloos.nl www.lakerveld-noordeloos.nl

NIEUWBOUW
RESTAURATIE
ONDERHOUD

Platinalaan 10
5234 GH 's-Hertogenbosch
Tel 073 641 29 51
Fax 073 642 50 55
www.pelsenvanleeuwen.nl
info@pelsenvanleeuwen.nl

ORGELBOUWERS SINDS 1903

HUGO REBEL

MEUBELMAKERIJ

ontwerp en maatwerk

Warandebergstraat 15, 1271 ZC Huizen
T 035 5381224 E info@rebelmeubelmakerij.nl

www.kerkinterieurmaat.nl

Uw glas-in-lood, onze zorg!

- Glas-in-lood restauratie
- Nieuw glas-in-lood
- Gebrandschilderd glas-in-lood
- Glassaplique
- Glasfusing
- Glasmonumenten
- Gast-atelier voor kunstenaars

GBB Glasbewerkingsbedrijf Brabant

by Glasbewerkings Bedrijf Brabant "GBB"
Kapitein Hatterstraat 10
5015 BB Tilburg
Tel: 013-5325110

VAN DER WAL
glas-in-lood bv

Van der Wal glas-in-lood bv
Het Hoge 5
7251 XT Vorden Tel: 0575-555742
Van Oldenbomeveldstraat 83
6828 ZN Arnhem Tel: 026-3706731

Donatus

het vertrouwde verzekeringsloket van A tot Z

Voor kerken en kerkelijke gebouwen heeft Donatus een aantal specifieke verzekeringsproducten ontwikkeld. Ook voor kerkelijke werkers in loondienst en kerkelijke vrijwilligers heeft Donatus verzekeringen op maat. Bijvoorbeeld:

- + aansprakelijkheid en rechtsbijstand
- + auto/verkeersschade
- + CAR-verzekering
- + inboedel/inventaris
- + kerkgebouwen, pastorieën en woonhuizen
- + kostbaarheden
- + milieuschade
- + monumenten
- + ongevallen vrijwilligers
- + orgels
- + verenigingsgebouwen
- + ziekengeld
(loondoorbetaling bij ziekte)
- + ziektekosten/zorgverzekering

Graag informeren wij u nader. Bel ons gerust voor een informatiefolder of een afspraak. Ook kunt u via onze website vrijblijvend een offerte aanvragen.

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

BELANGENBEHARTIGING • DIENSTVERLENING • KENNIS INSTITUUT

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is de organisatie van beheerders in de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB zorgt voor de belangenbehartiging en de dienstverlening voor haar leden.

Daarnaast is de Vereniging een kennisinstituut ten dienste van kerkrentmeesters en alle andere beheerders in de Kerk. De VKB beschikt daartoe over veel kennis en ervaring op het gebied van geldwerving, gebouwen en monumenten, beheer van begraafplaatsen, verzekeringen, enz.

De VKB weet wat er speelt in de kerk en in de wereld daar omheen. Zij weet wat kerkelijke gemeenten nodig hebben en zoekt daar betaalbare oplossingen voor. Protestantse gemeenten, Hervormde gemeenten, Gereformeerde kerken en Evangelisch-Lutherse gemeenten, maar ook externe relaties die binnen de doelstellingen van de Vereniging vallen, kunnen gebruik maken van de volgende diensten van de VKB:

- **MAATWERK IN VERZEKERINGEN:**
nu al ruim 6000 verzekeringen, ondergebracht bij Marsh/Mercer, voor WA, bestuurdersaansprakelijkheid, rechtsbijstand, ongevallen, fraude en beroving, vervanging van predikanten, zorg en inkomen, inkomensverzekeringen onder op maat gemaakte polisvoorwaarden en tegen uiterst scherpe premies.
- **STEUN BIJ GELDWERFING:**
al het materiaal voor de actie Kerkbalans (Nieuwe Stijl), eigen folders en brochures voor uw gemeente, advies voor de plaatselijke geldwerving.
- **ADVIEZEN VOOR BEHEERDERS:**
over kerktorens, orgels en kerkverwarming, belastingwetgeving en beheer van kerkelijke begraafplaatsen.
- **PUBLICATIES:**
handleiding voor kerkrentmeesters, modellen voor plaatselijke regelingen, overeenkomsten en tarieven.
- **ONDERSCHIEDINGEN VOOR VRIJWILLIGERS:**
draaginsignes, legplaquettes en speldjes bij jubilea van kerkelijke medewerkers.

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Centraal Bureau Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer
in de Protestantse Kerk in Nederland
Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht.
Telefoon: 078 - 639 36 66, Fax: 078 - 631 59 49
E mail: info@kerkrentmeester.nl
Website : www.kerkrentmeester.nl